

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Sociální pracovník v dětském domově

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Kristýna Mauricová

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, Ph.D.

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem *Sociální pracovník v dětském domově* jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3. července 2023

.....

Kristýna Mauricová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D., za odborné vedení, její rady, připomínky a věnovaný čas. Rovněž bych touto cestou chtěla poděkovat všem komunikačním partnerům, kteří se na výzkumu podíleli.

Mé poděkování samozřejmě patří i mé rodině, která mě během celého mého studia podporovala.

Sociální pracovník v dětském domově

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá činností sociálního pracovníka v dětském domově. Za cíl si klade přiblížit činnost sociálního pracovníka v dětském domově, popsat těžkosti a zkušenosti při výkonu sociální práce. Sociální pracovník je důležitou součástí každého dětského domova. Náplň jeho práce tvoří především administrativní stránka přijetí, pobytu a odchodu dítěte.

V praktické části byla k dosažení stanoveného cíle využita kvalitativní výzkumná strategie, z konkrétních metod šlo o dotazování, techniku polostrukturovaného rozhovoru. Prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru byly získávány odpovědi na celkem 12 otázek, které pomohly objasnit cíle a výzkumné otázky bakalářské práce. Výzkumný soubor tvořili sociální pracovníci dětských domovů. Získaná data byla zpracována pomocí otevřeného kódování a následně uskupena do kategorií.

Z výsledků vyplynulo, že práce sociálního pracovníka v dětském domově je převážně administrativního charakteru a s dětmi přichází do kontaktu pouze v určitých situacích. Zkušenosti sociálních pracovníků se v některých případech liší, ale na svých těžkostech se ve většině případů shodnou. Jedna z jejich těžkostí spočívá ve zprostředkování kontaktu rodiče a dítěte. Pro sociální pracovníky v dětském domově je náročné rodiče najít a kontaktovat. Problémem jsou časté změny adres bydliště nebo telefonního čísla. Dalším problémem s rodiči je situace, kdy dětem naslibují spoustu věcí, avšak nakonec své sliby nedodrží. Pracovníkům chybí potřebné informace o narození dítěte, jeho dětství, někdy i o zdravotním stavu a jeho příbuzných. Taktéž pro ně bývá náročný odchod dítěte ze zařízení. O některých dětech mají stále nějaké informace, nebo samy děti dochází na návštěvu do domova. Bohužel o některých pracovníci nemají žádné informace, a to je trápí.

Klíčová slova

sociální pracovník; dětský domov; dítě; rodiče; administrativní

Social worker in children's home

Abstract

This thesis focuses on the activities of a social worker in a children's home. Its objective is to provide insight into the work of a social worker in a children's home, describe the challenges and experiences encountered in the practice of social work. A social worker is an essential part of every children's home. His responsibilities mainly involve the administrative aspects of admitting, accommodating, and departure of a child.

In the practical part of the thesis a qualitative research strategy was utilized to fulfill the set objective, using specific methods such as questioning and semi-structured interview technique. Through semi-structured interview, answers to a total of 12 questions were gathered, which helped to clarify the objectives and research questions of the thesis. The research sample consisted of social workers from children's homes. The gathered data was analyzed using open coding and subsequently grouped into categories.

The results shown that the work of a social worker in a children's home is primarily administrative in nature, and they only come into contact with the children in specific situations. The experiences of social workers vary in some cases, but they generally agree on the difficulties they face. One of the difficulties lies in facilitating contact between parents and child. For social workers in children's homes, it is demanding to locate and contact parents. The problem is frequent changes in residence addresses or phone numbers. Another issue with parents is situation when they make numerous promises to their children but fail to fulfill them in the end. They lack essential information about the birth of the child, childhood, sometimes even about their health condition and relatives. The departure of a child from the home is also demanding for the workers. The workers have information about some children or the children themselves come to visit the children's home, Unfortunately, regarding some of the children, the workers have no information, which troubles them.

Key words

social worker; children's home; child; parent; administrative

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretické vymezení problematiky.....	8
1.1 Sociální práce a sociální pracovník	8
1.1.1 Osobnostní a profesní předpoklady pracovníka v dětském domově.....	10
1.1.2 Etický kodex sociálních pracovníků	12
1.1.3 Profesní role a typy sociálních pracovníků	12
1.1.4 Rizika postihující sociální pracovníky	13
1.1.5 Supervize v sociální práci	14
1.2 Dětský domov	15
1.2.1 Pracovníci v DD	16
1.2.2 Klient v DD – dítě v DD	17
1.2.3 Příjem, pobyt a odchod dítěte z DD a následná péče po odchodu dítěte z DD..	19
1.3 Sociální pracovník v dětském domově.....	20
1.3.1 Legislativa potřebná k výkonu sociální práce v dětském domově.....	21
1.3.2 Charakter sociální práce v DD	21
1.3.3 Činnost sociálního pracovníka v dětském domově	22
2 Cíl práce a výzkumné otázky	25
2.1 Cíl práce.....	25
2.2 Výzkumné otázky	25
3 Metodika	26
3.1 Zvolená metodika výzkumu	26
3.2 Výzkumný soubor.....	26
3.3 Realizace výzkumu.....	26
3.4 Vyhodnocení dat.....	27
3.5 Etika výzkumu	27
4 Výsledky	28
4.1 Charakteristika výzkumného souboru	29
4.2 Interpretace výsledků formou kategorií.....	30
5 Diskuse.....	39
6 Závěr	43
7 Seznam použité literatury.....	44
8 Seznam zkratk	52
9 Seznam schémat a tabulek	53
10 Seznam příloh.....	54
11 Přílohy	55

Úvod

Sociální pracovník s ostatními pracovníky tvoří tým dětského domova, který poskytuje pomoc a podporu dětem v dětském domově. Zprostředkovává kontakt dítěte s rodinou a spolupracuje s dalšími institucemi. Sociální pracovník v dětském domově musí mít dobré komunikační dovednosti a umět naslouchat druhým. Ve vztahu sociálního pracovníka a dítěte je důležitá důvěra. Sociální pracovník poskytuje dětem i poradenskou činnost.

Téma bakalářské práce Sociální pracovník v dětském domově jsem si vybrala, jelikož jsem chtěla více zjistit, jaká je sociální práce v dětském domově a jaké těžkosti trápí sociální pracovníky při práci v dětském domově. S prací sociálního pracovníka v dětském domově jsem se setkala osobně v rámci absolvovaných praxí.

Během výzkumu jsem zjistila, co všechno sociální pracovníci v dětských domovech dělají, co vše musí umět a znát. Jak často pracují osobně s dětmi nebo, co je při této práci trápí. Předkládaná práce by měla poukázat na to, proč jsou sociální pracovníci v dětských domovech nepostradatelní, jaké těžkosti je trápí a jaká změna by jim usnadnila práci. Všichni komunikační partneři, kteří se podíleli na výzkumu, vnímali svoji pozici jako velice potřebnou. Při své práci spolupracují s mnoha dalšími subjekty. Cílem těchto spoluprací je najít to nejlepší řešení pro dítě.

Tato bakalářská práce může sloužit jako informační materiál pro sociální pracovníky v dětském domově. Současně může také ukázat ředitelům dětských domovů těžkosti a náročné oblasti, které souvisí s prací sociálního pracovníka v dětském domově. Tato práce může rovněž posloužit široké veřejnosti ke zvýšení informovanosti o roli sociálních pracovníků.

1 Teoretické vymezení problematiky

1.1 Sociální práce a sociální pracovník

Sociální práce je zařazena mezi pomáhající profese. Matoušek (2016) definuje pomáhající profesi jako profesi vznikající v souvislosti se snižující se úlohou rodiny a jiných tradičních systémů sociální podpory. Pomáhající profese je podle Hartla a Hartlové (2015) definována jako souhrnný název pro veškeré profese, jejichž teorie a praxe se zaměřuje na pomoc druhým. Matoušek (2016) tvrdí, že mezi pomáhající profese patří v širším pojetí sociální práce, psychologie, pedagogika, medicína a právo. Specifičnost sociální práce se vyznačuje v odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociální problematiky klientů, doplňuje autor. Navrátil (2012) považuje za nejstarší definici sociální práce tu, která tvrdí, že sociální práce je prací sociálních pracovníků. Za nejstarší definici je dle Kodymové (2013) považována cílená snaha prokazovat lidem dobro. Sociální práci můžeme definovat jako aplikovanou vědu, jenž zkoumá komplexní souvislosti mezi procesy a způsoby jejich ovlivňování legislativními, komunikačními nebo vztahovými prostředky (Květenská, 2007). Cílem sociální práce je tedy zlepšit životní pohodu, dodává autorka. Navrátil (2012) tvrdí, že cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta, kde je potřeba vnímána, vyjadřována buď skupinově nebo individuálně. Cílem sociální práce definovaným dle americké Národní asociace sociálních pracovníků je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a pro tento cíl i tvorbu společensky příznivých podmínek, dovysvětluje autor. U prací, kde se nemůžeme řídit vlastním svědomím, například povolání pomáhajícího, se vyžaduje soustavná supervize (Kolíčková, 2013). Supervizor pomáhá pracovníkům lépe klientovi porozumět, více si uvědomovat vlastní reakce, zkoumat další způsoby práce v obdobných situacích (Hawkins, Shohet, 2016).

Sociální pracovník musí být jedinec s velmi specifickou psychologickou strukturou, který si jako životní úlohu stanovil každodenní setkávání s lidmi a pomáhání jim s jejich problémy (Guggenbühl-Craig, 2007). Profesionální sociální pracovníci poskytují rady a informace, pracují s jednotlivými klienty a poskytují jim odborné služby (Matoušek, 2013). Jako každé povolání má i toto svou odbornost v sumě dovedností a vědomostí, které si neustále osvojují a rozvíjejí (Kopřiva, 2016). Odbornost pracovníků se vyznačuje schopností na základě svých znalostí diagnostikovat potřeby konkrétního klienta a navrhnout řešení (Matoušek, 2013). Klient je odkázán na jiné odborníky, neboť sociální pracovník neposkytuje psychologické,

zdravotní, právní nebo jiné odborné služby, ale odkazuje klienta na tyto příslušné odborníky, doplňuje autor.

I když se práce sociálního pracovníka začala rozvíjet až ve 20. století, její kořeny sahají do dob starších, kdy lidé začali pečovat o své blízké a začali se věnovat dobročinnosti a chudinské péči (Kodymová, 2013). Postupně se vedle aktivit státu a církve začaly rozvíjet podpůrné spolky, které zaměřovaly svou činnost na sirotky, školní mládež či děti nějakým způsobem zdravotně, psychicky nebo sociálně handicapované, doplňuje autorka. Další spolky podporovaly chudé osoby – finančně a také poskytováním ubytování nebo stravy, dovysvětluje autorka. V anglosaském prostředí se označení sociálního pracovníka poprvé objevilo na začátku 20. století (Kaplánek, 2013). V době renesance a osvícení, kdy část zodpovědnosti přebírá měšťanstvo, se dle Kodymové (2013) začala rozvíjet lékařská péče. Stále je zachována represivní forma péče, přestože vznikají sirotčince a špitály, doplňuje autorka. Za důležité období lze označit 40. a 50. léta 20. století, kdy se zvyšuje zájem o morálku sociálních pracovníků (Nečasová, 2001). Až koncem 70. let se do popředí dostávají hodnoty v sociální práci a profesní etika, doplňuje autorka.

V současné době upravuje profesi sociálního pracovníka zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“). Sociální pracovník vykonává činnost v sociálních službách nebo při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, v azylových domech, ve věznicích a v zařízeních pro zajištění cizinců (viz zákon o sociálních službách). Sociální pracovník vykonává:

- sociální šetření,
- sociálně právní poradenství,
- zabezpečuje sociální agendu,
- poskytuje krizovou pomoc,
- sociální poradenství a sociální rehabilitaci,
- depistážní činnost,
- koordinuje poskytování sociálních služeb.

1.1.1 Osobnostní a profesní předpoklady pracovníka v dětském domově

Osobnostní předpoklady

Důvěra mezi pomáhajícím profesionálem a klientem v dětském domově je důležitá, neboť lidský vztah hraje nezastupitelnou roli v pomáhajících profesích (Kopřiva, 2016). Vhodné rysy pracovníka vytváří sociálního pracovníka jako flexibilního, odpovědného, přijímacího odpovědnou kritiku, spolupracujícího, dobře komunikujícího atd. (Matoušek, Matoušková, 2011). Pro profesionála pracujícího s mládeží je nevyhnutelné, aby poznal procesy probíhající v období dospívání, rozuměl jim a dovedl s nimi pozitivně pracovat (Smik, 2001). Kopřiva (2016) uvádí, že sociální pracovník pracuje především s klienty v nouzi a ti potřebují přijetí, porozumění, pocit, že nejsou pracovníkovi na obtíž, a pracovník by měl zaujmout nehodnotící postoj. Důležitou vlastností pracovníka je umění naslouchat, je to velmi aktivní proces, kdy se snaží přesně vnímat, co mu klient sděluje, doplňuje autor.

Každá profese pracující s lidmi, včetně sociálního pracovníka, má povinnost dodržovat mlčenlivost. Podle zákona o sociálních službách má pracovník povinnost dodržet mlčenlivost o údajích týkajících se osob, jimž jsou poskytovány sociální služby, které se při své činnosti dozvěděl.

Podle Matouška (2016) k osobnostním předpokladům v první řadě patří empatie. Jde o vlastnost, která vzniká především sebeuvědoměním a je potřeba ji rozvíjet (Goleman, 2011). Vyjadřování empatie je důležité pro klienta, aby věděl, že se o něj pracovník zajímá (Matoušek, 2016).

Dle Matouška (2016) nemusí pracovník souhlasit se všemi postoji a názory klienta, ale měl by být schopný akceptovat a nesoudit klienta, tudíž nepostradatelným předpokladem je akceptace. Na klientovo jednání může mít sociální pracovník názor i negativní, ale musí ho akceptovat, doplňuje autor.

Sociální pracovník by měl mít dobré komunikační dovednosti, které jsou nezbytné v každé etapě jeho práce (Kopřiva, 2016). Podle Matouška (2016) je důležité používat jazyk srozumitelný pro klienta a všimnout si i mimoslovních projevů klienta. Pokud by sociální pracovník poslouchal jen to, co klient říká, a nevnímal ostatní neverbální projevy klienta, snadno by mohl přehlédnout další jeho problémy, doplňuje autor.

Řezníček (2000) uvádí, že v neposlední řadě se jedná také o schopnost improvizace, posouzení klientových potřeb a následného navržení přiměřeného plánu pomoci.

Profesní předpoklady

Pro výkon sociální práce je nezbytné vzdělání, sociálního pracovníka, jež je po něm vyžadováno. Potřebné vzdělání nebo odborná způsobilost sociálních pracovníků se řídí zákonem o sociálních službách. Potřebnou odbornou způsobilostí profese sociálního pracovníka je vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání v sociálních oborech. Jedná se o obory, jako jsou sociální práce, sociální pedagogika, sociální péče, sociální a humanitární práce, sociální politika, sociálně-právní činnost nebo sociální patologie. Dle zákona o sociálních službách může být pracovníkem osoba, která absolvovala akreditované vzdělávací kurzy ve výše uvedených oblastech, s podmínkou několikaleté praxe.

Pro výkon práce sociálního pracovníka jsou hlavní předpoklady podle zákona o sociálních službách plná svéprávnost, bezúhonnost, způsobilost k právním úkonům a zdravotní způsobilost.

Kompetence sociálního pracovníka

Kompetentní sociální pracovník je ten, který umí dobře a účinně komunikovat s jednotlivcem, rodinou, skupinou či komunitou (Havrdová, 1999). Sociální pracovník se musí dobře orientovat v potřebách klienta, znát jeho silné a slabé stránky a díky těmto informacím naplánovat další postup, doplňuje autorka. Podle Gulové (2011) musí být sociální událost brána individuálně, klient má právo se k této situaci vyjádřit a nabídnout řešení. Je potřebné po celou dobu klienta podporovat, pomáhat mu, případně zasáhnout nebo nabídnout jinou službu (Havrdová, 1999). Dle Havrdové (1999) sociální pracovníci se tak stávají účastníky mezioborových sítí služeb a společně se snaží řešit problémy určitého klienta nebo i skupiny.

Vedoucím organizací není zřejmé, jaké úkony sociální pracovník má a nemá plnit, neboť v České republice nejsou upraveny žádnou legislativní normou kompetence sociálních pracovníků (Matoušek, 2012). Náplň sociální práce je spíše administrativní, pomáhající a poradenská (Kasanová, 2008).

1.1.2 Etický kodex sociálních pracovníků

Mezinárodní kodex sociálních povolání je prvním dokumentem, který popisuje potřebu zachytit etickou odpovědnost sociálních pracovníků ve vztazích ke klientům, kolegům, organizacím, k celému společenství i k sociální práci (Sotniaková, 2002). Výše uvedený kodex vznikl v roce 1976 během světového kongresu v Puerto Ricu, doplňuje autorka. V ČR existuje Etický kodex pomáhajících profesí, vycházející z profesionální etiky (Jankovský, 2003). Pro práci sociálního pracovníka je klíčovým dokumentem tento Etický kodex (Bandit et al., 2015). Kodex zahrnuje pravidla etického chování, etické zásahy, etické chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, zaměstnavateli, kolegům nebo společnosti, ve vztahu ke svému povolání a odbornosti (Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR, 2006). Podle Kunáška (2012) jsou etické normy a hodnoty zakotveny v těchto etických kodexech. Prohřešky proti etickým normám se i přesto ve společnosti objevují (Janotová et al., 2005). Společnost sociálních pracovníků vytvořila Etický kodex sociálních pracovníků České republiky, jenž představoval záměr poskytnout pracovníkům rámcovou etickou a profesní oporu (Janebová, 2015). Jak doplňuje autorka, od svého vzniku prošel jen drobnými změnami. Jeden z požadavků sociální práce je seznámení se s obsahem tohoto kodexu (Levická, 2010). Podle Goldmanna a Ciché (2004) etický kodex obsahuje pouze některé návody k jednání, ale vždy se jedná o určité zjednodušení situace, nikoli vyřešení problematiky. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky je vhodný k prvnímu seznámení se s pravidly etiky sociálního pracovníka, ale nezahrnuje individuální jednání každého pracovníka, který je ovlivněn svým životem, hodnotami, výchovou (Úlehle, 2007). Balogová (2005) oponuje, neboť tvrdí, že etické řešení situace klienta je dosažitelné při důsledném dodržování etického kodexu. Cílem kodexu je rozšíření povědomí o etice v sociální práci a nabízí vodítko k řešení etických otázek (Bandit et al., 2015).

1.1.3 Profesionální role a typy sociálních pracovníků

Sociální pracovník při své činnosti vykonává několik rolí, které se vzájemně prolínají. Řezníček (2000) vymezuje následující role:

- *Pečovatel nebo poskytovatel služeb* – pomáhá klientům v jejich přirozeném prostředí – v domácnosti. Jde především o klienty, kteří sami nezvládnou vykonávat některé činnosti.
- *Zprostředkovatel služeb* – pomáhá klientům zorientovat se v síti sociálních služeb a získat kontakt na potřebné sociální zařízení.

- *Cvičitel (učitel) sociální adaptace* – úkolem pracovníka je pomoci klientům ovládat své chování a využít ho, aby mohli co nejefektivněji řešit své problémy.
- *Poradce nebo terapeut* – klientům pomáhá v získání náhledu na jejich chování a dopomáhá tím k jejich osobnímu růstu.
- *Případový manažer* – tato role se využívá především u závažnějších sociálních případů, jako jsou například problémové rodiny nebo postižené osoby. Jde o zajištění a vhodný výběr služeb u klientů, kteří mají více potřeb sociálních i zdravotních.
- *Manažer pracovní náplně* – pracovník ve větších zařízeních, kde je potřeba správné zorganizování času a načasování.
- *Personální manažer* – pracovník zajišťující výcvik, supervizi a řízení pracovníků zařízení.
- *Administrátor* – jedná se o pracovníka v roli vedoucího či ředitele. Stará se o rozvoj služby, koordinaci vnitřního i vnějšího fungování a hodnocení programů.
- *Činitel sociálních změn* – pracovník se angažuje ve správních a legislativních orgánech.

Podle Kopřivy (2006) existují dva druhy pracovníků – neangažovaný a angažovaný.

- *Neangažovaný pracovník* je ten, který radí a informuje, ale nemá zájem se stát opěrným bodem pro klienta nebo jeho rodinu při řešení jejich problémů.
- *Angažovaný pracovník* pomáhá klientům s jejich těžkými životními problémy. Problémem angažovaného pracovníka je přebírání kontroly nad klientem nebo tendence obětování se pro něj.

Nečasová (2013) dále představuje další typy sociálních pracovníků:

- *Radikálního sociálního pracovníka*, který vnáší do své práce osobní přesvědčení.
- *Byrokratického sociálního pracovníka*, jehož cílem je manipulace s klienty.
- *Profesionálního pracovníka*, jehož prioritami jsou práva a zájmy klientů. Sociální práce je založena na rovnocenné moci sociálního pracovníka a klienta. Klient má více moci, která je kontrolována pracovníkem.

1.1.4 Rizika postihující sociální pracovníky

Sociální pracovníci bývají často vystaveni určitým rizikům. Matoušek (2016) tvrdí, že syndrom vyhoření je typický pro pomáhající profese, vzniká z dlouhodobé zátěže, v důsledku práce s lidmi. Je to stav psychického nebo někdy i celkového vyčerpání, při kterém se zhoršuje výkon

a klesá sebevědomí, doplňuje autor. Je třeba se zabývat vyhořením před jeho vznikem, což znamená sledovat své vlastní příznaky stresu, vytvářet si zdravý systém podpory a vytvořit si příjemný a fyzicky aktivní život mimo pracovní prostředí (Hawkins, Shohet, 2016).

Dalším rizikem sociálních pracovníků je stres. Pojem stres nemá jasnou definici, každý ho definuje jiným způsobem. Švingalová (2000) vymezila stres jako stav organismu, kdy dochází k narušení jeho celistvosti. Plamínek (2008) předkládá stres jako reakci organismu na zátěžové situace. Stres vzniká v momentě, kdy se nedostává dostatečné podpory a v důsledku toho se vstřebává více citového rozrušení od klientů, nebo sami nejsme schopni se uvolnit (Hawkins, Shohet, 2016). Dle Mravce (2011) vyvolávající stresory působí na jedince negativně, většinou působí více stresorů najednou. Tlakem na duševní a tělesný systém vznikají stresory, pracovníci jsou nuceni sedět a prožívat tak klientovu bolest, musí zvládat situace, na které nejsou dostatečně citově či profesně připraveni (Hawkins, Shohet, 2016).

Syndrom pomáhajících je specifická narcistická porucha, při které pracovník řeší, většinou nevědomě, svá raná traumata odmítnutého dítěte (Schmidbauera, 2000). Dle Schmidbauera (2000) trpí syndromem pomáhajících i celé instituce – zdravotnické, sociální a pedagogické. Klient během sezení volně vyjadřuje své potřeby, zatímco pracovník vyjádření svých potřeb potlačuje, čímž je výše uvedený syndrom také posilován (Matoušek, Hartl, 2013). Dlouhodobý výcvik a soustavná supervize je jedinou účinnou cestou s cílem zlepšení této situace, doplňují autoři.

Podle Vrtiškové (2009) jsou sociální pracovníci vystaveni tlaku a pod neustálím drobnohledem nejen svých zaměstnavatelů, ale i ze strany klientů, jejich rodiny, případně veřejnosti. Sociální pracovník se musí rozhodnout ve všech situacích, jeho rozhodnutí může mít dopad na budoucí klientův život, doplňuje autorka. Sociální pracovník rozhoduje v těchto oblastech dle Vrtiškové (2009):

- kdy je potřeba zasáhnout do klientova života, jeho rodiny, případně komunity,
- kdy je čas přestat se sociální terapií,
- kterým sociálním případům dát přednost a jak dlouho se jim věnovat.

1.1.5 Supervize v sociální práci

Supervize tvoří důležitou oblast profesního růstu. Supervizorem v sociální práci bývá obvykle nezávislý odborník a pracuje nejčastěji s celým týmem (Koláčková, 2013). Supervizor je průvodcem supervidovanému jedinci nebo skupině a pomáhá nacházet nová řešení problémové

situace (Český institut pro supervizi, 2006). Koláčková (2013) definuje supervizi jako formu celoživotního učení zaměřenou na rozvoj odborných pravomocí a dovedností. Dle Broží (2009) je supervize předem dohodnutý proces, založený na vzájemném respektu s cílem zlepšení péče o klienta. Koláčková (2013) rozlišuje cíle supervize na krátkodobé (např. získání nových dovedností) a dlouhodobé (jako např. monitoring plánu osobního rozvoje pracovníků).

Povolání pomáhajícího vyžaduje soustavnou supervizi, a to z důvodu charakteru vykonávané práce, kde se pracovník nemůže řídit vlastním svědomím (Koláčková, 2013). Základem supervize je supervizní smlouva, stanovující základní pravidla, hranice anebo praktické stránky (Hawkins, Shohet, 2016). Podle Koláčkové (2013) může být supervize individuální, skupinová nebo týmová. Skupinová supervize představuje strukturovaný proces a dává možnost pracovníkům diskutovat ve skupině o své práci, kdežto týmová supervize je zaměřena především na činnost týmu jako celku, doplňuje autorka.

1.2 Dětský domov

Podle § 12 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně-výchovné péči ve školských zařízeních a o změnách dalších zákonů (dále jen „Zákon o výkonu ústavní výchovy“), dětský domov (dále jen „DD“) pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Dle výše uvedeného zákona je dětský domov jednou z forem ústavní výchovy a ve vztahu k dětem plní výchovné, vzdělávací a sociální úkoly. Do DD mohou být umístěovány děti ve věku zpravidla od tří do nejvýš 18 let, rovněž se zde umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi (zákon o výkonu ústavní výchovy). V případě, že rodina v péči o dítě selhává a není vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči, se využívá ústavní výchova (Průcha et al., 2013). Podle Matouška a Matouškové (2011) jsou do dětského domova umísťovány děti na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy, na základě předběžného opatření nebo po dohodě s rodiči. Dětský domov je školské internátní zařízení pro výkon ústavní výchovy mládeže, které zajišťuje péči pro mládež s normálním duševním vývojem, která z nějakého důvodu nemůže být vychována ve své vlastní rodině (Průcha et al, 2013).

Podle zákona o výkonu ústavní výchovy je v DD základní organizační jednotkou tzv. rodinná skupina, která je tvořena nejméně šesti a nejvíce osmi dětmi. Skupina je podle tohoto zákona tvořena dětmi různého věku a pohlaví, sourozenci jsou zařazeni do jedné rodinné skupiny. Vše závisí na zdravotní a mentální úrovni dětí, jak tvrdí Jedlička (2015). Podle zákona o výkonu ústavní výchovy se počty rodinných skupin v DD mohou lišit, nejméně se ovšem mohou zřídit

dvě rodinné skupiny, nejvíce jich může být osm. Sourozenci jsou zařazováni do jedné rodinné skupiny, výjimečně je lze zařadit do různých, zejména z výchovných důvodů, uvádí zákon o výkonu ústavní výchovy.

Dokumentaci je povinen vést každý dětský domov. Dokumentace podle zákona o výkonu ústavní výchovy se skládá z vnitřního řádu, jednacího protokolu, týdenního programu výchovně-vzdělávací činnosti, osobní dokumentace dětí, knihy denní evidence, knihy úředních návštěv a knihy ostatních návštěv. Dítě umístěné v DD má vytvořený svůj individuální plán, to je plán výchovně vzdělávací péče o konkrétního klienta, jsou zde vymezeny jednotlivé postupy a cíle (MŠMT-5805/2015). Podle zákona o výkonu ústavní výchovy osobám, kterým se poskytuje plné přímé zaopatření, náleží kapesné rozlišené podle jednotlivých hledisek stanovených vnitřním řádem DD.

Některé dětské domovy mají vymezenou kapacitu, která je přímo určena pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Toto zařízení poskytuje dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (dále jen „Zákon o sociálně-právní ochraně dětí“), pomoc a ochranu dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče či je vážně ohrožen jeho vývoj anebo se ocitlo v situaci, kdy jsou jeho základní práva ohrožována. Podle zákona se jedná o přechodnou pomoc dítěti, jež nepřesahuje dobu šesti měsíců. Je poskytována na základě soudního rozhodnutí nebo na základě smlouvy o poskytování ochrany a pomoci.

1.2.1 Pracovníci v DD

Práva a povinnosti ředitele DD jsou vymezeny zákonem o výkonu ústavní výchovy. V každém DD je vychovatel jako pedagogický pracovník působící mimo vyučování ve školách a školních zařízeních ústavní a ochranné výchovy (Průcha et al., 2013). Dalšími pracovníky v DD jsou pedagogičtí pracovníci, kteří vzdělávají a vychovávají děti v souladu s cíli výchovy (zákon o výkonu ústavní výchovy). Důležitým pracovníkem v DD je sociální pracovník. Sociální pracovník funguje jako expert na rodinnou situaci dítěte (Sociální práce/sociální práce, 2020). Do náplně jeho práce patří zajišťování komunikace s rodiči, zákonnými zástupci a se spolupracujícími organizacemi a zajišťuje i velkou část administrativy spojenou s pobytem dítěte, doplňuje časopis Sociální práce/sociální práce.

Dle Slowíka (2016) je nutné spolupracovat s více odborníky z různých oblastí, např. pedagogické a právní, v případě, že má klient složitější situaci a více problémů. Cílem této mezioborové spolupráce je poskytnutí nejkvalitnější a komplexní pomoci klientovi,

doplňuje autor. Do mezioborového týmu patří také spolupráce s Policií ČR, městským úřadem, s lékařem, psychiatrem, psychologem, etopedem, sociálním pracovníkem z dětského diagnostického ústavu (dále jen „DDÚ“).

Už podle Matouška (1999) se v některých dětských domovech i jiných zařízeních mohou objevovat dobrovolníci, později o tom mluví např. Tošner a Sozanská (2006). Bývají to především studenti středních a vysokých škol, kteří díky dobrovolnictví získají nové znalosti a dovednosti, jež pak mohou využít ke svému studiu (Matoušek, 1999). Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas a dovednosti ve prospěch jiných lidí či společnosti (Tošner, Sozanská, 2006). V dnešní době přítomnost dobrovolníků v dětských domovech dokládá např. projekt Patron/ka, který vznikl na základě spojení dvou partnerských organizací – Liga otevřených mužů (LOM) a Múzy dětem. Cílem projektu je především pomoci mladým lidem začlenit se do společnosti, získat zaměstnání a poté si je udržet za podpory pozitivních mužských vzorů, které v zařízení ústavní výchovy často nevidají (Jára, Talpa, 2015).

1.2.2 Klient v DD – dítě v DD

Všechny děti umístěné v DD mají svá práva a povinnosti, jež musí dodržovat a které jsou uvedeny v zákoně o výkonu ústavní výchovy.

Konvičková a Bechyňová (2020) uvádějí rizikové faktory, které zvyšují působení negativních vlivů na děti i rodiče, je to prostředí, sociální izolace rodiny, chudoba, nestabilní uspořádání rodiny. Významným faktorem je raná separace dítěte od matky, doplňují autorky. Podle Čábalové (2011) můžeme rodiny rozlišit na základě jejich fungování, a to jsou rodiny funkční, nefunkční nebo dysfunkční. Děti, které jsou umísťovány do DD pocházejí většinou z nefunkční rodiny, zde rodina nefunguje, jsou narušeny její chod a výchova dětí, doplňuje autorka. Většina dětí v DD je odmítána ze strany rodičů, což má za následek, že děti nejsou schopny vyjadřovat vřelost a lásku, ale ani ji přijímat (Cameron, Maginn, 2012). Během dospívání a časné dospělosti se u těchto jedinců může vyskytnout delikventní chování (Matoušek, Matoušková, 2011). S ohledem na jeho osobní potřeby je zapotřebí individuální a komplexní přístup k dítěti, aby se eliminovalo nevhodné chování (Pacnerová et al., 2015).

Dítě, které je umístěné do dětského domova nebo jiného zařízení ústavní výchovy, prožívá pocity opuštění, a proto je důležité pomoci rodičům udržet s dítětem kontakt (Konvičková, 2020). Každé dítě prochází celý život procesem výchovy a socializace, jinak je tomu u dětí

v dětském domově, doplňuje autorka. Osoby ovlivňující dítě jsou především rodiče, u dětí v dětském domově jsou to dále také vychovatelé, sociální skupiny, učitelé a ostatní děti v domově (Čábalová, 2011). Všechny osobnostní vlastnosti dětí i jejich postoje jsou dědičné, největší vliv na dítě má jeho rodina a poté jiné skupiny (Matoušek, Matoušková, 2011). K dospívajícím jednotlivcům se musí přistupovat tak, aby získali pocit, že někam patří, a to se nazývá pocit sounáležitosti. Je to takový klíč k vytvoření vhodného prostředí (Carr-Gregg, Shale, 2010).

Podle Matouška (2012) každý dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení na dítěti zanechá určité známky handicapu. Dítě v DD nedostává takovou péči, kterou pro psychický vývoj a růst potřebuje (Novotná, 2015). V DD není možnost takových podmínek pro rozvoj individuality, možnosti hledat vlastní cestu, vyzkoušet slepé uličky, přijmout sankce za své jednání, přebírat postupně zodpovědnost za své kroky (Pazlarová, Hermochová, 2013). Uvedené nedostatky mohou v budoucnu ovlivnit úroveň vzdělání, zdravotní stav, kvalitu budoucího partnerského života nebo kriminalitu (Matoušek, 2012). Ústavní péče může zanechat na dítěti možné důsledky v jakékoliv oblasti jeho vývoje (MPSV, 2011). V raném věku se může jednat např. o zpožděný rozvoj řeči, omezenou slovní zásobu nebo schopnost vyjadřování. Následkem ústavní péče může být později špatné zvládnutí stresových situací dítětem, obtíže s navazováním citových vazeb, nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost či nízká sebedůvěra, doplňuje publikace Ministerstva práce a sociálních věcí.

Důvody umístění dětí do DD

Podle Pazlarové (2013) je hlavním důvodem umístění dítěte do dětského domova především selhání rodiny či nevhodné zacházení s dítětem. Autorka dále uvádí, že nevhodné zacházení označuje různé druhy chování mající negativní vliv na zdraví, psychický, fyzický, emocionální a sociální vývoj dítěte. Jedná se například o zanedbávání, fyzické či psychické týrání. Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992 definovala zanedbávání dítěte jako součást syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte neboli syndromu CAN (Child Abuse and Neglect) (Konvičková, Bechyňová, 2020). Zahrnuje jakékoliv fyzické nebo psychické týrání dítěte, které má negativní dopad na jeho vývoj v budoucnosti (Hartl, Hartlová, 2015). Konvičková a Bechyňová (2020) uvádí rodičovské chování jako nesrozumitelné, dětem se ze strany rodičů dostává minimální pozornosti a nejsou schopni jasně reagovat na chování svých dětí. Autorky popisují typy zanedbávání péče o dítě: fyzické, výchovné, emoční a zdravotní.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve své publikaci z roku 2011 uvádí jako nejčastější důvody umístění dětí do ústavní výchovy fyzické týrání, sexuální zneužívání, emoční týrání nebo zanedbávání. Mezi další důvody může patřit neschopnost rodiče postarat se o dítě z důvodu rodinného stresu, z důvodu užívání návykových látek nebo kvůli nezvladatelnému chování dítěte. V neposlední řadě dalšími důvody mohou být např. sociální důvody rodiny, rodiče jsou ve výkonu trestu odnětí svobody nebo zemřeli (MPSV, 2011).

V ústavních zařízeních rozeznáváme podle Jedličky (2015) pět základních kategorií dětí. Do dětského domova jsou umísťovány pouze tyto kategorie dětí:

1. Oboustranní sirotci. Dle Jedličky et al. (2015) se v ČR vyskytuje minimální počet těchto sirotků. Dle statistiky za školní rok 2015/2016 se v DD nachází 28 úplných sirotků, tj. 0,56 % (Koubová, 2017).
2. Děti ohrožené sociálně patologickými jevy, které se vyskytují v blízkém okolí. Jedná se o děti z neuspořádaného prostředí dysfunkčních rodin (Jedlička et al., 2015). Hunt (2014) uvádí, že se jedná o prostředí s nenaplněnými základními požadavky dané společnosti a právními normami. Členové rodiny projevují špatné komunikační schopnosti bez smysluplných vztahů, kdy nevyjadřují osobní pocity či názory, doplňuje autor.
3. Děti, u kterých převažují výchovné problémy vznikající na základě poruchy centrální nervové soustavy (Jedlička et al., 2015).

1.2.3 Příjem, pobyt a odchod dítěte z DD a následná péče po odchodu dítěte z DD

Na základě rozhodnutí soudu je realizován příjem dítěte do DD (zákon o výkonu ústavní výchovy). Jedná se o rozhodnutí soudu o ústavní výchově či ochranné výchově nebo o předběžné opatření náhradní výchovné péče dítěte v zájmu zdravého vývoje jedince, řádné výchovy a jeho vzdělání. Jak tvrdí Pacnerová et al. (2015), s dítětem a osobou odpovědnou za jeho výchovu se projednávají možné představy, přání, očekávání a cíle. Pokud jsou děti pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky, nebo děti s psychiatrickým onemocněním, tak se do DD nepřijímají (zákon o výkonu ústavní výchovy).

DD je povinen vytvořit program rozvoje osobnosti dítěte, a to při každém pobytu tohoto dítěte v ústavním zařízení (Pacnerová et al., 2015). Program rozvoje osobnosti dítěte je plán zaměřený

na konkrétní dítě a v zájmu rozvoje osobnosti dítěte v DD, jenž reflektuje současný stav dítěte, diagnostické poznatky, cíl péče a jiné oblasti života dítěte, dodává autorka.

V případě, že děti nepoznaly rodinné prostředí, neboť prošly celou řadou DD, nastává problém, jak tvrdí Matoušek a Matoušková (2011). Z tohoto důvodu mají děti značně oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézat v nich uspokojení, doplňují autoři.

Dle zákona o výkonu ústavní výchovy může dítě v DD pobývat do 18 let, případně do 19 let. DD poskytuje péči až do věku 26 let, pokud se klient připravuje na své budoucí povolání, dodává zákon. O tomto prodloužení rozhoduje výlučně ředitel DD, a to v případě podané žádosti od mladého dospělého.

Potřeby dítěte pro jeho vlastní život jsou vyhodnocovány při skončení pobytu v DD a zároveň se vytváří postupy k podpoře přechodu dítěte do samostatného života (Pacnerová et al., 2015). Všechny skutečnosti jsou dítěti včas a srozumitelně vysvětleny, dodává autorka. S dítětem se probírá plánování ubytování, vzdělávání, zaměstnání, jednání s úřady, finanční otázky, zachování sociálních kontaktů, doplňuje autorka. DD poskytuje poradenství během navazujících dvou let za účelem dobré adaptace dítěte na vnější svět (Cerqueirová, 2018). DD vyvíjí snahu o zajištění kontaktu a zachování vztahů vytvořených v zařízení (Pacnerová et al., 2015). Dítěti s ukončeným pobytem v DD po dosažení zletilosti se poskytne věcná pomoc nebo jednorázový finanční příspěvek, a to dle jeho skutečné potřeby (zákon o výkonu ústavní výchovy).

1.3 Sociální pracovník v dětském domově

Sociální pracovník v DD pomáhá zvládat těžké situace jednotlivcům nebo rodině, jedná se o krátkodobou nebo i dlouhodobou pomoc (Matoušek, 2016).

Sociální pracovník v dětském domově má ve svém pracovním týmu svou specifickou roli. Jedná se o tým odborníků, kteří se snaží najít způsoby řešení tíživé situace dítěte (Slowík, 2016). Tento tým odborníků se skládá ze sociálního pracovníka v domově, psychologů, vychovatelů a dalších odborníků, kteří jsou s dítětem v kontaktu, dodává autor. Úloha sociálního pracovníka v tomto týmu je být koordinátorem, jenž tento tým sestavuje a řídí ho (Jankovský, 2007). Zároveň komunikuje s odborníky, ale i s klientem a jeho rodinou, dodává autor. Jak Jankovský (2007) tvrdí, sociální pracovník je nenahraditelný, neboť má vedoucí pozici.

S orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) spolupracuje jménem dětského domova právě sociální pracovník. Sociálnímu pracovníkovi v DD jsou OSPOD poskytnuty cenné informace, neboť tento orgán pracoval s rodinou dítěte ještě před jeho umístěním do DD. Z toho vyplývá, že vzájemná spolupráce je významná a nezbytná. OSPOD je povinen navštívit děti v DD, jež byly v jejich péči, alespoň jednou za 3 měsíce (zákon o sociálně-právní ochraně dětí). Účelem této návštěvy je zjištění adaptace dítěte do prostředí DD. Kromě výše uvedeného orgánu spolupracuje sociální pracovník také s Policií ČR, školskými zařízeními, rodiči, věznicemi, dalšími státními institucemi a zřizovatelem DD.

1.3.1 Legislativa potřebná k výkonu sociální práce v dětském domově

K výkonu své práce potřebují mít znalost zákonů, které jsou vázány k výkonu práce sociálního pracovníka v DD. Za účelem výkonu efektivní práce v DD je potřebné legislativní ukotvení sociálního pracovníka (Kasanová, 2008).

Důležité zákony pro sociální práci v DD:

- Listina základních práv a svobod,
- Úmluva o právech dítěte,
- Zákon č. 109/2022 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně-výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů,
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte,
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dále jen „zákon o státní sociální podpoře“),
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“),
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
- Zákon č. 500/ 2004 Sb., správní řád,
- Zákon č. 218/ 2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

1.3.2 Charakter sociální práce v DD

Administrativní, poradenská činnost a oblast pomáhajícího charakteru sociální práce jsou tři oblasti sociální práce v DD, jež jsou jedna na druhé závislé. (Kasanová, 2008).

Sociální práce – administrativní oblast

Aby byla zajištěna veškerá práce s dítětem v DD, je nutná administrativní činnost sociálního pracovníka. Sociální pracovník vede spisy o jednotlivých klientech, průběžně je aktualizuje a doplňuje o různé zprávy, hlášení aj. (Kasanová, 2008). Dále s ostatními odbornými pracovníky z dětského domova spolupracuje na vytváření individuálního plánu dítěte, doplňuje autorka. Dle zákona o výkonu ústavní výchovy sociální pracovník vede osobní spisy dětí, evidenci úrazů, vystavení rozhodnutí, spisovou službu nebo výroční zprávu dětského domova.

Musil (2010) předpokládá, že sociální pracovník bude úředníkem, který bude postupovat podle předpisů a zároveň dodržovat pravidla, vyřizovat žádosti a rozhodnutí. Ochrannou funkci bude plnit etický kodex, který může být zároveň vodítkem sociálnímu pracovníkovi (Bandi et al., 2015). Administrativní činností sociálního pracovníka v DD je například: spisová dokumentace, vytvoření anamnézy při příjmu a propuštění dítěte, zpracování vlastního plánu dítěte, ale i zajištění finančního zabezpečení dětí (Kasanová, 2008).

Sociální práce – poradenská činnost

Pod sociální terapii můžeme přiřadit poradenství, ale taktéž intervenci či rehabilitaci, diagnostiku nebo terapeutickou činnost pracovníka v DD (Zakouřilová, 2008). Dle Zakouřilové (2008) je sociální pracovník v DD povinen při poradenské činnosti rozlišit, zda se jedná o dospělé osobu, či dítě, aby zvolil vhodné postupy.

1.3.3 Činnost sociálního pracovníka v dětském domově

Činnost sociálního pracovníka v dětském domově je velice široká, většina jeho práce se skládá z administrativních záležitostí. Sociální pracovník plní své povinnosti a dále také plní povinnosti uložené ředitelem dětského domova. Ukázka náplně práce sociálního pracovníka v dětském domově se nachází v příloze č. 1.

Přijímání klienta do DD

K prvnímu kontaktu sociálního pracovníka a klienta dochází zpravidla v den nástupu do domova, ale v některých případech se první kontakt uskutečňuje již před nástupem, a to při předběžné návštěvě (Matoušek, 1999). Některá zařízení umožňují předběžnou návštěvu klienta ještě před nástupem, je prokázáno, že pro klienta, který měl možnost předchozího seznámení se s prostředím, bývá pak přesun snazší, dodává autor. Sociální pracovník vede vstupní rozhovor, díky kterému se seznámí s klientem a získá první informace o něm (Úlehla,

2007). Je důležité, aby sociální pracovník zaujímal nehodnotící postoj a mezi pracovníkem a klientem by měla být důvěra, která je důležitá při komunikaci, doplňuje autor. Po vstupním pohovoru je provedena sociální diagnostika klienta, zahrnující jeho osobní, rodinnou a sociální anamnézu (Zakouřilová, 2008). Zakouřilová (2008) uvádí, že je důležité, jak hovoří o rodině, jaký k jejím členům má vztah, jak vnímá sebe, důležité osoby pro klienta. Pozornost by měla být věnována i chování klienta, jeho projevům a pocitům, doplňuje autorka.

Sociální diagnostika

Podle Zakouřilové (2008) je diagnostikování klienta proces, kterým se snaží rozpoznat a vyhodnotit stav klienta a jeho situaci. Diagnostiky mohou být různého druhu a provedeny v rozdílných oblastech, avšak sociální diagnostika zahrnuje osobní, rodinnou a sociální anamnézu klienta, dodává autorka. Součástí diagnostiky jsou i pohovory s rodiči klienta (Kasanová, 2008). S diagnostikováním může sociální pracovník začít již v průběhu vstupního rozhovoru s klientem, často se s rozhovorem prolíná (Zakouřilová, 2008). Je důležité si všimnout, jak klient hovoří o svých rodičích nebo rodině, jaký mají vztah a jak vnímá chování rodiny vůči své osobě, dodává autorka. Autorka dále uvádí, že při diagnostice je důležité mluvit o klientovi a jeho osobnosti, vlastním vnímání a sebehodnocení, dále by měly být zmíněny osoby a události, které jsou pro něho významné.

Podpora vztahu klienta (dítěte) s jeho vlastní rodinou

Dle zákona o výkonu ústavní výchovy má dítě právo na udržení kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami.

Sociální pracovník při diagnostice vede rozhovor nejen s klientem, ale i jeho rodiči (Kasanová, 2008). Podle Kasanové (2008) se vytváří plán práce s rodinou s takovými cíli, aby mohl být klient vrácen do rodiny, například jedním z prvních cílů je kontakt klienta s rodinou. Pro tento cíl jsou v DD vytvořeny místnosti pro kontakt dítěte s rodinou, při kterém mohou být účastní i sociální pracovníci. Dle Konvičkové (2020) se hovoří o této podpoře jako o „sanaci rodiny“.

Finanční zabezpečení dítěte

Dle zákona o státní sociální podpoře má nezaopatřené dítě nárok na přídavek na dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině je nižší než 3,4násobek životního minima rodiny. Zákon o státní sociální podpoře uvádí, že je přídavek na dítě vyplácen rodiči nezletilého nezaopatřeného dítěte nebo osobě, která má nezletilé nezaopatřené dítě v přímém zaopatření. Nezletilému

nezaopatřenému dítěti, které je v plném zaopatření ústavu nebo jiném zařízení pro péči o děti, je vyplácen tento přírůvek tomuto ústavu. Pro změnu příjemce tohoto příspěvku je nutné doložit rozhodnutí soudu o výkonu ústavní výchovy. Tento příspěvek je po doložení předmětného rozhodnutí poskytován na účet DD, který je používá ku prospěchu dítěte, uvádí zákon o státní sociální podpoře. Z tohoto důvodu musí sociální pracovník komunikovat s příslušným úřadem, který tento příspěvek zpracovává.

Sociální pracovník vyřizuje i sirotčí důchody dle zákona o důchodovém pojištění v případě, že dítě má na něj nárok. Sirotčí důchod je poskytován na účet DD, a to za podmínky doložení rozhodnutí soudu o výkonu ústavní výchovy (stejně jako u přírůvku na dítě).

Další finanční příspěvek, který může být nárokován DD, je příspěvek na úhradu péče. Dle zákona o výkonu ústavní výchovy je uvedený příspěvek poskytován DD ze strany osob odpovědných za výchovu klienta. Příspěvek na úhradu péče je hrazen rodiči rovným dílem. V případě nehrazení příspěvku na úhradu péče osobou odpovědnou za výchovu, je dluh dále vymáhán. Zákon o výkonu ústavní výchovy také uvádí výjimky, kdy se příspěvek nehradí, a to je doba, po kterou je dítě ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.

Přemístění klienta do jiného zařízení

Na žádost rodiny nebo na základě vážných poruch chování anebo vážného porušení řádu DD je možno přemístit dítě do jiného zařízení (Pieker, Mojdlová, 2016). Formální, ale i neformální stránka přemístění je pracovní náplní sociálního pracovníka v DD, například podává žádost do jiného zařízení, do něhož má být dítě přemístěno. O přemístění rozhoduje ředitel zařízení. Dle vnitřního řádu žádost musí obsahovat vyjádření DD a oddělení OSPOD, dále souhlas zákonného zástupce dítěte.

Odchod dítěte z DD

Sociální pracovník DD hovoří s klientem, který se připravuje na odchod z DD, za účelem zjištění jeho vlastních plánů a o jeho možnostech v budoucnu. Odchod dítěte z DD podle zákona o výkonu ústavní výchovy nastává v den dosažení 18. roku dítěte. Sociální pracovník je povinen při odchodu dítěte poskytnout informace příslušnému OSPOD a soudu.

2 Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cíl této práce zahrnuje analýzu práce sociálního pracovníka v dětských domovech, popis jejich zkušeností i těžkostí při výkonu sociální práce. Dílčí cíl sestává z identifikace náročných oblastí v této práci a doporučení případných změn, které by vedly k lepšímu.

2.2 Výzkumné otázky

Na základě zvoleného cíle byly sestaveny tyto otázky:

- Jak popisují sociální pracovníci výkon sociální práce v dětském domově?
- V jakých oblastech své práce zaznamenávají sociální pracovníci v dětských domovech největší problémy?

3 Metodika

3.1 Zvolená metodika výzkumu

Pro výzkumnou část této bakalářské práce byl zvolen metodický postup podle zásad kvalitativního výzkumu, který je podle Reichla (2009) intenzivním šetřením zkoumané skutečnosti, což pomáhá porozumět zkoumanému problému.

Pro tuto práci byla data získána metodou dotazování za použití techniky polostrukturovaného rozhovoru jakožto nejpoužívanější metody kvalitativního výzkumu. Během individuálních rozhovorů s komunikačními partnery se uskutečnil sběr dat. Podle stanovených výzkumných otázek byly vytvořeny indikátory, na základě, kterých byly dále formulovány konkrétní otázky k rozhovoru. Protože byl rozhovor veden v klidném prostředí, byla tak dodržena doporučení, které dává Miovský (2006).

Připravený polostrukturovaný rozhovor, jehož scénář je k dispozici v příloze č. 2, obsahoval předem vytvořené otázky. Při rozhovoru bylo sociálním pracovníkům z dětského domova položeno dvanáct otázek. Během rozhovoru byly pokládány sociálním pracovníkům doplňující otázky.

3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořili náhodně vybraní sociální pracovníci dětských domovů v České republice. K náhodnému výběru byla využita Databáze ústavní výchovy na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (<https://dbuv.msmt.cz/>). V této databázi je zařazeno celkem 138 dětských domovů, ze kterých bylo losováno. Nejdříve 10 domovů, další byly dolosovány. Na základě databáze byli telefonicky kontaktováni jednotliví sociální pracovníci v dětských domovech, se kterými byl domluven rozhovor. Někteří sociální pracovníci se odmítli zúčastnit výzkumu z důvodu pracovní vytíženosti, jiní z důvodu širokého tématu práce. Již během rozhovorů se začaly odpovědi opakovat a výzkumný soubor byl tak satureován.

Celkem se na výzkumu podílelo osm informantů ze čtyř různých krajů.

3.3 Realizace výzkumu

Výzkum byl realizován v měsících květnu a červnu 2023. Po udělení souhlasu s poskytnutím rozhovoru jsem se s některými komunikačními partnery osobně setkala a s dalšími probíhal

rozhovor online. Jelikož byl výzkumný soubor sestaven náhodným výběrem po celé České republice, většina rozhovorů byla tedy uskutečněna formou online, protože bylo složité se dostavit na osobní setkání. Osobní rozhovor byl veden v kancelářích sociálních pracovníků v dětských domovech. Online rozhovory probíhaly formou online videohovorů přes sociální síť nebo formou telefonických hovorů s průměrnou délkou 30 minut. Na úvodu byl komunikační partner vyzván k udělení souhlasu s nahráváním rozhovoru.

3.4 Vyhodnocení dat

Nahrávané rozhovory na mobilní telefon byly posléze přepsány za účelem dalšího zpracování a poté smazány. Text byl upraven a zbaven stylistických chyb. Jednalo se o polostrukturované rozhovory.

Data, která byla zpracována formou otevřeného kódování, byla pomocí kategorizace dat v programu Atlas.ti rozdělena do kategorií na základě určitých podobností. A následně byla kategorie v programu převedena na schémata vysvětlující vztahy mezi proměnnými.

3.5 Etika výzkumu

Aby byla výzkumná data získána a zpracována v souladu s morálními a právními standardy, musí být dodržena etika výzkumu, která se týká ochrany práv a důstojnosti subjektů zapojených do výzkumu (Zandlová, Jantulová, 2019). Miovský (2006) upozorňuje na fakt, že nesmí být porušena etická pravidla účastníků výzkumné práce. Tento fakt jsem měla na paměti po celou dobu svého výzkumu. Zkoumané osoby by při výzkumu neměly utrpět žádnou újmu.

Výzkum je vždy založen na dobrovolnosti a zkoumaná osoba může kdykoliv odstoupit. Účast na výzkumu je zcela anonymní. Komunikačním partnerům byl předán nebo zaslán informovaný souhlas o podílení se na výzkumu. Před zahájením rozhovoru byli informanti poučeni o tom, že rozhovor bude nahráván a výzkumná data budou využita k dalšímu odbornému zpracování. Všichni komunikační partneři jsou ženského pohlaví, proto budou následně označeny jako *komunikační partnerky*. V této práci nejsou uvedeny konkrétní DD včetně komunikačních partnerek, aby byla zachována anonymita všech subjektů zapojených do výzkumné práce. Pro tuto práci bylo použito označení komunikačních partnerek KP1 – KP8. V příloze č. 3 této práce je uveden text informovaného souhlasu použitého na úvodu každého polostrukturovaného rozhovoru.

4 Výsledky

V této kapitole jsou představeny výsledky výzkumné práce, které byly získány polostrukturovanými rozhovory s komunikačními partnerkami. Zakódovaná data byla zpracována programem Atlas.ti, kde byla na základě určitých podobností kategorizována a následně zpracována do schémat. Schémata jsou poté okomentována a doplněna názory komunikačních partnerek.

Vybrané kategorie jsou:

- Činnost sociálního pracovníka v dětském domově
- Spolupráce
- Povinnosti a těžkosti
- Bariéry při práci

4.1 Charakteristika výzkumného souboru

Tabulka č. 1 – Charakteristika komunikačních partnerek

	Délka praxe	Počet sociálních pracovníků v DD	Kapacita dětí v DD
KP1	6 let	1	40
KP2	17 let	1	32
KP3	6 let	1	56
KP4	3 roky	1	24
KP5	5 let	1	32
KP6	5 let	1	46
KP7	2 měsíce	1	28
KP8	12 let	1	50

Zdroj: Vlastní výzkum

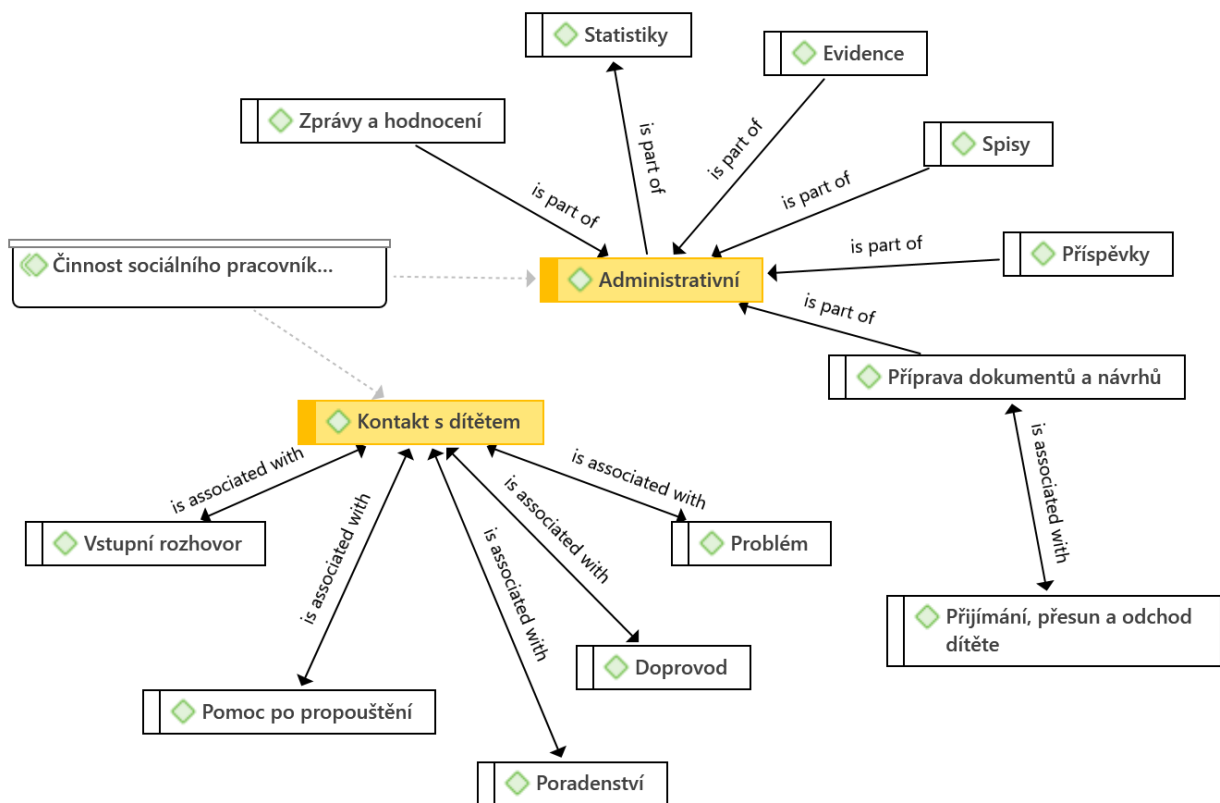
Z tabulky č. 1 vyplývá počet osmi komunikačních partnerek z DD, které se účastnily výzkumu. Délka praxe práce v dětském domově na pozici sociálního pracovníka se pohybuje v průměru kolem 10 let. Pouze jedna komunikační partnerka má praxi jen dvou měsíců. Dále tabulka č. 1 poukazuje na to, že v dětském domově jsou jedinými sociálními pracovníky právě komunikační partnerky, se kterými byl veden rozhovor. Kapacita dětí v dětském domově se pohybuje v rozmezí 28 až 56 dětí.

4.2 Interpretace výsledků formou kategorií

Kategorie č. 1 – Činnost sociálního pracovníka v dětském domově

Kategorie je zaměřena na činnost sociálního pracovníka v dětském domově podle popisu náplně práce sociálních pracovníků. Schéma je rozděleno na část administrativní a část, kdy je pracovník v kontaktu s dítětem.

Schéma č. 1 – Činnost sociálního pracovníka v dětském domově

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze schématu č. 1 je zřejmé, které dvě oblasti jsou náplní sociálního pracovníka v dětském domově. Komunikační partnerky shodně uvedly, že většina jejich práce je převážně administrativního charakteru. Vyřizují administrativní záležitosti související s přijetím dítěte, jeho případným přesunem nebo odchodem z dětského domova. Každému dítěti vedou osobní spis, který po celou dobu jeho pobytu aktualizují a doplňují o nové informace. Jako další administrativní činnosti KP3 uvedla: „Píši zprávy, hodnocení na děti, vyřizuji povolení pobytů v rodině, příjem a přemístění či ukončení pobytu dítěte v zařízení, hledání následného bydlení, vedení statistik a hlášení na kraj“. Dále komunikační partnerky uvedly, že součástí jejich práce je příprava podkladů pro zahájení řízení a rozhodnutí. Pokud děti nemají své osobní doklady,

sociální pracovníce jim pomáhá vyřizovat nové občanské průkazy, cestovní pasy nebo jiné doklady, případně tuto záležitost zařizuje sama. KP4 ve svém rozhovoru zmiňovala, že už při nástupu dítěte požaduje některé jeho dokumenty. Jedná se např. o osobní list dítěte, rodný list, kartičku zdravotní pojišťovny, základní informace o rodičích, zdravotní dokumentaci. KP4 k tomu dále uvádí, že ne vždy tyto požadované dokumenty dostane. Vyřízení žádostí o přiznání dávek státní sociální podpory, přídatku na dítě, důchody, sirotčí důchody komunikační partnerky uvedly jako další činnost, kterou zajišťují. KP1 hovořila také o evidenci dlužníků, kterou vede, vymáhá neuhrazené pohledávky prostřednictvím telefonního oznámení, upomínek o nehrzení příspěvku, exekuce nebo trestního stíhání na Policii ČR. Všechny komunikační partnerky se shodují, že při vyřizování administrativy je důležité znát příslušnou legislativu. „*Všechny dokumenty musí být dohledatelný a čitelný, aby se vědělo, že se něco dělo,*“ doplňuje KP6.

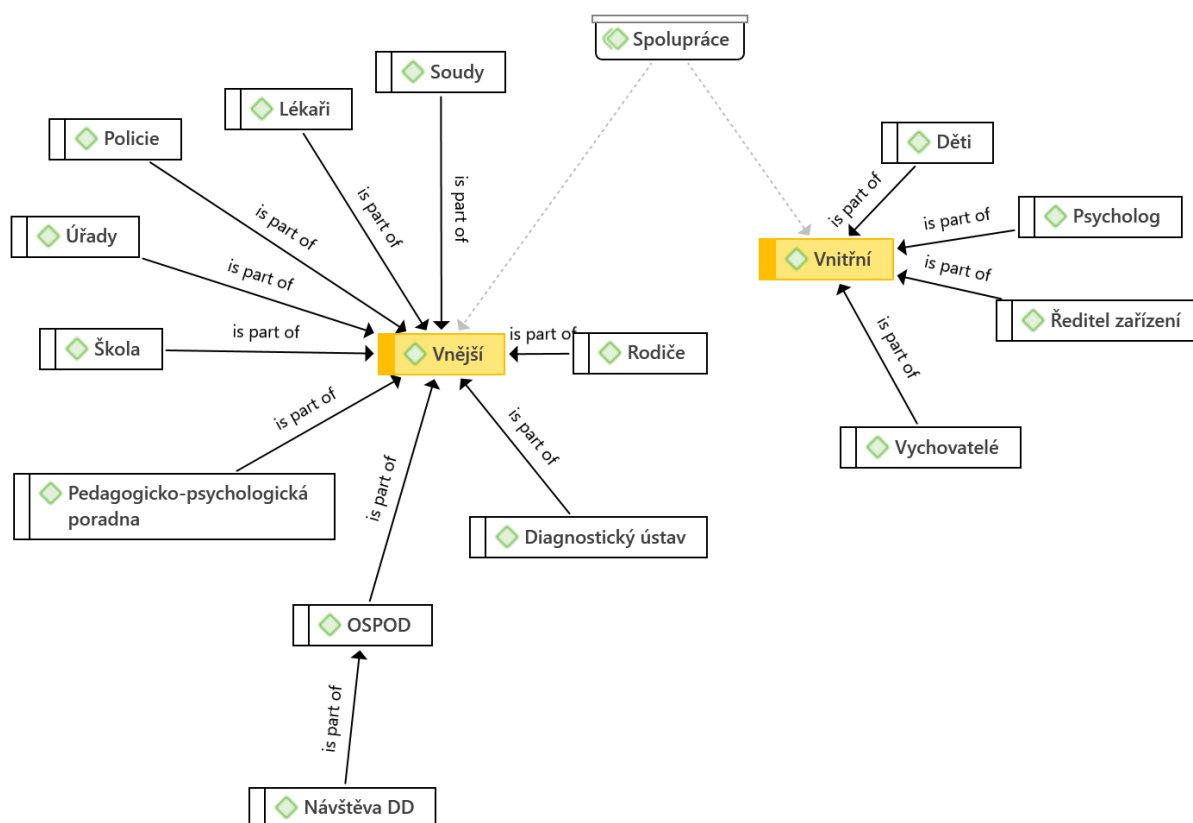
Z výzkumu vyplývá, že sociální pracovníce se s dětmi setkávají úplně na samotném začátku, při jejich přijetí. Sociální pracovníce se účastní přijetí nového dítěte do dětského domova spolu s ředitelem zařízení. Jako první s dítětem vede rozhovor. KP6 uvádí: „*První kontakt navazujeme rozhovorem, přátelským rozhovorem, kdy já mu vše vysvětlím a on se zeptá, popřípadě přijde znovu a znovu*“. Po úvodním rozhovoru je dítě odvedeno sociální pracovnící k vychovatelce, která ho bude mít na starost. Poté se s dětmi setkávají během pobytu, kdy děti za sociální pracovnící přijdou s nějakým dotazem, problémem nebo jen tak si popovídat. Sociální pracovník dítěti zodpoví jeho otázky, vyslechne ho, případně poskytne podporu. KP1 uvádí, že jako sociální pracovník v dětském domově, ve kterém pracuje, mívá s dětmi kontakt každodenní. Ostatní komunikační partnerky se s dětmi setkávají při řešení nějakého problému nebo na cestách. V kontaktu s dětmi jsou také při doprovodu k lékaři, soudu, výslechu nebo do dalších zařízení. Většina komunikačních partnerek uvádí, že s dětmi přicházejí do kontaktu velice zřídka. Jsou to hlavně vychovatelé, kdo jsou s dětmi neustále a znají je nejlépe. Komunikační partnerky shodně uvedly, že při navazování vztahu s dítětem musí ke každému dítěti přistupovat individuálně, kamarádským přístupem, hlavně jim nelhat. KP3 se k tématu navazování vztahu s dítětem vyjádřila takto: „*Vztah navazuji klidným a milým jednáním. S dětmi hovořím nejen o věcech, které je nutné řešit v rámci jejich umístění, ale i o jejich kamarádech, volnočasových aktivitách, zvířecích mazlíčcích, škole a podobně*“.

Sociální pracovník pomáhá dětem po odchodu z dětského domova se začleněním, hledáním bydlení. KP1 uvádí, že minimálně jeden rok po odchodu dítěte z domova sleduje jeho další vývoj a společenské uplatnění. Ze strany sociálních pracovníků je snaha o udržení kontaktu i po odchodu z dětského domova. Některé děti bohužel nemají zájem nebo ho po čase ztratí.

Kategorie č. 2 – Spolupráce

Každý sociální pracovník v dětském domově spolupracuje s jinými subjekty. Tyto spolupráce jsou uskutečňovány v zájmu dětí, které potřebují pomoc. Jejich hlavním cílem je, aby bylo dítě spokojené, zdravé a v bezpečí.

Schéma č. 2 - Spolupráce

Zdroj: Vlastní výzkum

Všechny komunikační partnerky dokázaly shodně vyjmenovat s kým vším spolupracují. Popsaná spolupráce se dá rozdělit na spolupráci vnitřní neboli spolupráci v rámci dětského domova a spolupráci vnější. Všechny komunikační partnerky označují spolupráci s ostatními subjekty jako důležitou.

Podle výzkumu sociální pracovník spolupracuje a komunikuje se všemi pracovníky dětského domova. KP3 například v rozhovoru uvedla, že jí s platbami v rámci spolupráce pomáhá administrativní pracovnice. S vychovateli spolupracují ohledně dětí, předávají si navzájem informace o nich. KP1 ke spolupráci s vychovateli uvádí: „Spolupracuji v podstatě s kmenovými vychovateli, kopíruju jim potřebné materiály, podílím se na vytváření zprávy

o vývoji dítěte pro potřeby soudu a OSPOD, řeším okolnosti týkající se dítěte jim svěřeného“. Některé dětské domovy mají přímo svého psychologa, se kterým také sociální pracovník spolupracuje. KP6 uvádí: *„Máme tady psychologa, takže pokud je nějaká situace, tak ten psycholog to s tím dítětem taky probere po své stránce odborníka“.* Domovy, které nemají svého psychologa, mají psychologa, který k nim dochází. Dále sociální pracovník spolupracuje s ředitelem např. při přijetí dítěte a dále plní povinnosti určené ředitelem domova.

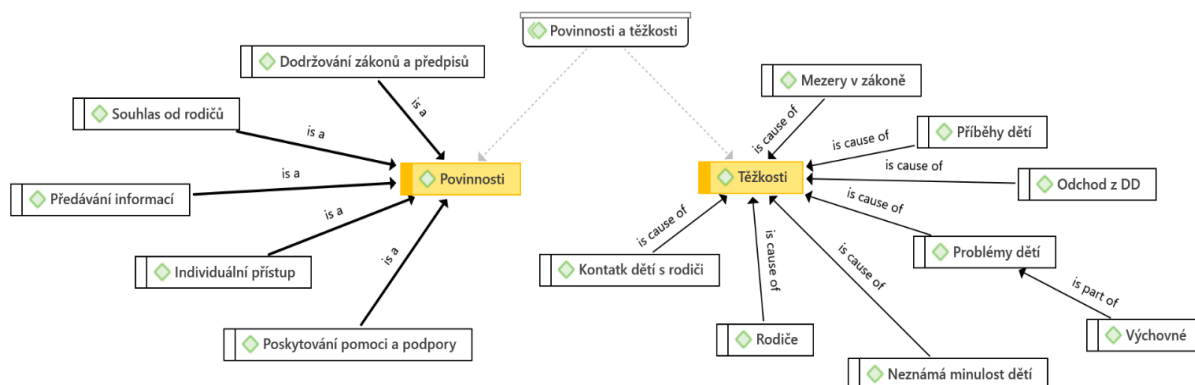
Na schématu č. 2 je vidět, že sociální pracovník spolupracuje s různými subjekty. V rámci spolupráce s OSPOD se snaží nalézt to nejlepší řešení pro dítě, doplňuje KP6. Pracovníci z OSPOD do dětského domova dochází na návštěvy za dětmi minimálně jednou za tři měsíce. S úřadem práce spolupracují při podávání žádostí o dávky dětem. S diagnostickým ústavem spolupracují při přesunu dítěte. Spolupráce s rodiči je také velmi důležitá, avšak ze strany rodičů někdy nebývá projevován žádný zájem. Podle KP5 je na spolupráci s rodiči nejtěžší je vůbec najít, poté následná komunikace s nimi nebo sliby rodičů dětem, které stejně nesplní.

Všichni komunikační partneři se shodují, že problém při spolupráci představují rodiče dětí. Většina rodičů, jejichž děti jsou umístěny v dětském domově, je velice nesnadno dohledatelná. Nemají stálou adresu, neustále mění telefonní čísla a je nutné podle KP1 evidovat všechna jejich telefonní čísla. KP4 jako problém ve spolupráci s rodiči vidí to, že rodiče jsou nespolehliví a nesamostatní. V rámci spolupráce s OSPOD některé komunikační partnerky vidí problém v krátké návštěvě dětí v domově a před samotnou návštěvou si nezjistí potřebné informace o rodičích. S dětmi pobudou 10–15 minut, zbytek návštěvy stráví tím, že komunikují s pracovníky domova, doplňuje KP1. KP2 nevnímá žádné problémy při spolupráci a k ní se také připojují KP7 a KP8. KP8 doplňuje, že k problému by podle jejího názoru mohlo dojít při nedostatečné informovanosti.

Kategorie č. 3 – Povinnosti a těžkosti

Tato kategorie je zaměřena na povinnosti a těžkosti sociálních pracovníků v dětském domově.

Schéma č. 3 – Povinnosti a těžkosti

Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi důležité povinnosti sociálního pracovníka v dětském domově patří dodržování zákonů. Jak komunikační partnerky při rozhovorech zmínily, je důležité při této práci znát legislativu a také navazující služby. Jejich povinností je předávání informací dalším subjektům, se kterými spolupracují ohledně dítěte. Ke každému dítěti musí přistupovat individuálně, protože každé je jiné a reaguje jinak. Důležité je poskytování pomoci a podpory dětem, uvádí KP6. KP3 uvádí: „Společně se snažíme, aby se zde děti skutečně cítily jako doma, podporujeme je v jejich dovednostech, pomáháme jim s jejich starostmi, zajišťujeme kontakt s rodinou“. Vyžadování souhlasů od rodičů patří mezi další povinnosti. KP6 se k povinnosti mít souhlas rodičů vyjádřila: „Když chci dítě nechat vyšetřit v pedagogicko-psychologické poradně, tak potřebuji souhlas a podpis rodiče, a teď já ho potřebuji nějakým způsobem dohledat, aby mi to podepsal, a to je nadlidský výkon“. Podle komunikačních partnerek je souhlas potřebný i k pobytu dítěte mimo zařízení, např. když se jede na výlet v rámci dětského domova.

Komunikační partnerky jako sociální pracovníce zprostředkovávají kontakt rodiče s dítětem. Tuto činnost vnímají jako jednu z těžkostí své práce. Jak uvádí KP7, „rodiče dětem naslibují návštěvy nebo víkendové pobyty a pak ani jedno neuskuteční. Tak klientům musím vysvětlit, proč to nejde a co je důvodem“. Nejtěžší na tom je najít vhodná slova, aby to klientovi neublížilo, ale pomohlo mu se s tím vyrovnat, doplňuje KP7. Když rodiče neuskuteční, co slíbili, děti si poté myslí, že je to jejich chyba, že je rodiče nechtějí domů. KP4 mezi další těžkosti připojuje: „Emočně silnější jsou momenty, kdy dítě nastupuje do DD nebo ho naopak opouští, zvláště, pokud je zde delší dobu. Nadále vybalancovat realitu v rámci informovanosti

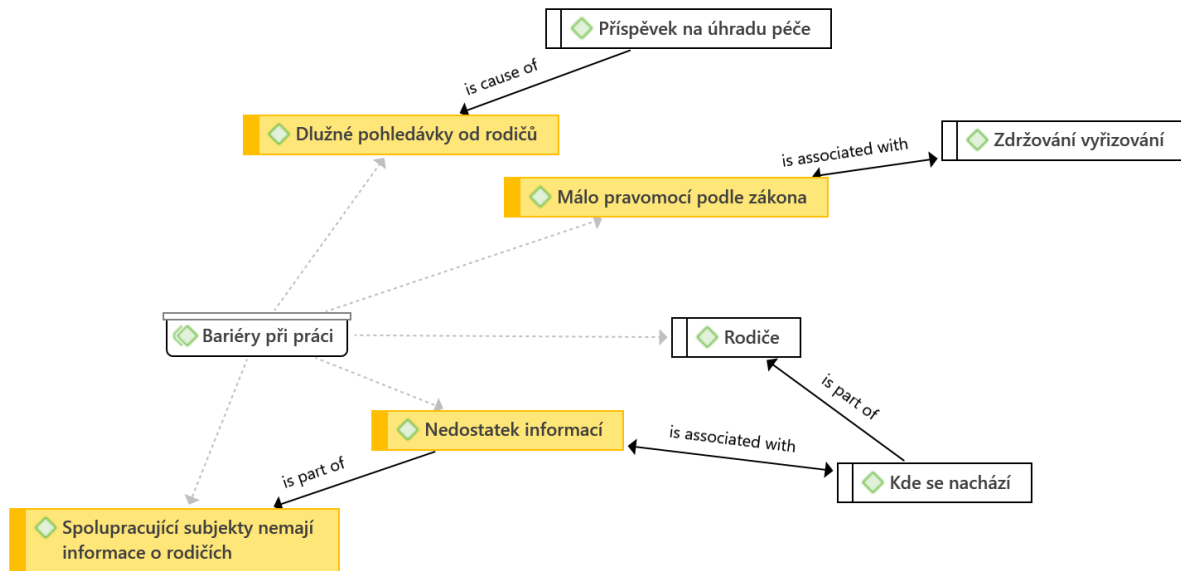
dítěte ze strany zákona a toho, jak je mu situace podávána ze strany rodiny, kdy rodič stále zůstává v očích dítěte ten nejlepší. Náročné momenty jsou také u soudních jednání, kdy je dítě v postavení proti rodičům“. K tomu se připojuje KP2 a uvádí, že náročné je také být s dítětem u nepříjemného výsledku a poslouchat, co všechno se dítěti dělo, např. v případě zneužívání. KP1 v rozhovoru uvedla jako zlomový okamžik pro děti v dětském domově osmnáctý rok života. *„Děti v tuto dobu mají na výběr, zda setrvají ještě nějakou chvíli pod křídly dětského domova a využijí možnosti tzv. startovacích bytů, či půjdou pryč z dětského domova k rodině, do pronájmu a podobně,“* doplňuje KP1. Podle KP5 je nejtěžší nemít žádné informace o dítěti – o jeho dětství, porodu, nějaké informace o rodičích a jiných příbuzných. Sociální pracovníci se s dětmi setkávají při řešení jejich problémů. Komunikační partnerky shodně uvedly, že se především jedná o výchovné problémy. Děti, které přicházejí do DD, neměly doma nastaveny pravidla ani hranice. V domově se děti učí různým návykům, mimo jiné i respektování autorit. Přestože každé dítě v DD pochází z jiných poměrů, různých národností, spojuje je to, že se stávají jednou skupinou, která je odkázána na vzájemné soužití. Jak už to bývá v rodinách, i v DD se automaticky starší děti starají o mladší. Většinou bývají děti v DD podle komunikačních partnerek deprimované a psychiatricky medikované, proto sociální pracovníci spolupracují s psychology a psychiatry. U některých dětí v DD se projevuje sociálně patologické chování jako lhaní, agresivní nebo manipulativní chování, nekontrolovatelný pláč. Pracovníci domova se u dětí mohou setkávat se záchvaty vzteku nebo agrese, mohou se u dětí objevovat sebevražedné tendence. Polovina komunikačních partnerek uvádí, že krizové situace, jako jsou útoky dětí z domova, u nich nebývají časté. KP8 řeší i jiné problémy dětí, jako jsou např. fyzické a slovní útoky na dospělé, sebepoškozování nebo útoky ze zařízení. Komunikační partnerka KP2 říká: *„Vzhledem k tomu, že práce sociálního pracovníka v DD je z velké části administrativa a většinu času trávím v kanceláři, tak jsem se ještě do žádné krizové situace nedostala“.* Všechny komunikační partnerky shodně uvedly, že na řešení krizových situací mají připraveny postupy řešení krizových situací.

KP2 uvádí, že si na náročné situace musí zvyknout, tvoří součást její práce. KP6 se s náročnou situací snaží vypořádat tak, že dělá všechno pro to, aby ji vyřešila v nejlepším zájmu dítěte. KP3 a KP8 k vypořádání se s náročnou situací používají různé relaxační techniky, pobyt v přírodě, případně se o problémy podělí s kolegy.

Kategorie č. 4 – Bariéry při práci

Schéma č. 4 popisuje bariéry, které se objevují při práci sociálního pracovníka v dětském domově.

Schéma č. 4 – Bariéry při práci

Zdroj: Vlastní výzkum

Sociální pracovníci v DD se při své práci setkávají s několika bariérami s většinou shodou komunikačních partnerek. Za největší bariéru sociální pracovníci považují mezery v zákoně. Podle zákona mají málo pravomocí, i když mají dítě v přímém zaopatření. Změnu by sociální pracovníci rádi viděli v tom, mít kompetenci vyřešit některé situace bez souhlasu rodičů. Bylo by to rychlejší a bez zbytečných časových průtahů.

Nedostatek informací je jedna z bariér, s nimiž se sociální pracovníci setkávají. Jedná se především o to, že nemají informace, kde se rodiče přesně nachází. Tato bariéra zdržuje některé procesy vyřizování, jako např. souhlasy od rodičů, jak uvádí některé komunikační partnerky. S nedostatkem informací souvisí, že spolupracující subjekty nemají žádné informace o rodičích, které by sociálním pracovníkům v dětském domově mohly poskytnout. Rodiče nenahlašují svou adresu pobytu, velice často ji také mění. Podle komunikační partnerky KP2 probíhá komunikace s rodiči prostřednictvím více osob. Někdy nemají ani dostatek informací o dětech. Chybí jim například informace o jejich narození, zdravotní situaci, dalších příbuzných.

Podle zákona mají rodiče dítěte umístěného v ústavním zařízení povinnost hradit příspěvek na péči, ovšem ne všichni jsou povinni jej hradit. KP1 k tomu doplnila: *„Ta částka je pro rodiče zatěžující, příliš velká. Většinou rodičům vznikají díky nehrazení příspěvku na úhradu péče dluhy, které jsou pak jen obtížně vymahatelné“*. Z tohoto důvodu někteří sociální pracovníci spolupracují s exekučními firmami. U většiny rodičů není dluh vůči dětskému domovu jediný, který mají.

Řešení by komunikační partnerky viděly ve vedení rodičů k větší zodpovědnosti. Podle KP rodiče očekávají, že veškeré úkony udělají za ně, protože rodiče jsou nesamostatní a nespolehliví. Komunikační partnerky další možné řešení vidí v tom, že by rodiče měli být v neustálém hledáčku u OSPOD. Mezi další bariéry, které komunikační partnerky uváděly v rozhovorech, se řadí nedostatek služeb v rámci terénní práce s rodinou s problémy. Dále spatřují problém v nenávaznosti dalších služeb, jedná se o služby, pokud se dítě nevrací do rodiny.

5 Diskuse

Tato bakalářská práce je zaměřena na práci sociálního pracovníka v dětském domově. Jejím cílem bylo přiblížit práci sociálního pracovníka v dětském domově a zanalyzovat jejich zkušenosti a těžkosti. Byly stanoveny dvě výzkumné otázky. S jejich pomocí se mělo zjistit, jak sociální pracovníci v dětských domovech popisují svoji práci, v jakých oblastech své práce zaznamenávají největší problémy. K naplnění cíle byly využity kvalitativní metody, forma dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Všechny komunikační partnerky odpovídaly na otázky upřímně a snažily se odpověď vždy dál rozvinout.

Téma sociálního pracovníka v dětském domově jsem si zvolila, jelikož mě zajímá a myslím si, že jeho práce je velice důležitá. Také se domnívám, že mnou zvolené téma je málo známé a na práci sociálního pracovníka v dětském domově by měl být kladen větší důraz.

Ve výzkumu jsem se zabývala tím, jaké činnosti sociální pracovník vykonává, jaká je náplň jeho práce a jaké činnosti vykonává ve prospěch dětí. Také jsem se zajímala o to, jak často s dětmi přichází do kontaktu a za jakých okolností.

Činnost sociálního pracovníka v dětském domově není přímo upravena v žádném zákoně. Sociální pracovník se především řídí zákonem o výkonu ústavní výchovy a zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.

Sociální pracovník, ale i ostatní pracovníci dětského domova poskytují dětem neustálou pomoc a podporu. Snaží se jim vše popravdě vysvětlit a usnadnit jim pobyt mimo jejich rodinu. Proto se snaží s dětmi komunikovat, kdykoliv, když mají možnost. Důležitost osobního kontaktu uvádí i Šámalová a Vojtíšek (2021), podle nichž jsou osobní setkání stále klíčovým způsobem, jak navázat vztahy, udržovat je a zefektivnit komunikaci.

Sociální pracovníci řeší problémové chování dětí. Komunikační partnerky se shodly, že nejčastěji to bývají problémy výchovné. Podle Paclta et al. (2011) poruchy chování začínají být zřetelné už v dětství a přetrvávají do adolescence, nezřídka až do dospělosti. Už v dětství je důležité stanovit dítěti míru, za kterou už je jeho chování rizikové nebo agresivní, doplňuje autorský kolektiv. Matoušek a Matoušková (2011) řadí mezi výchovné problémy šikanu, agresivitu, krádeže, kriminalitu, záškoláctví a užívání návykových látek.

Další oblast, kterou jsem se ve výzkumu zabývala, se týkala toho, jak sociální pracovníci vnímají svoji pozici. Všechny komunikační partnerky shodně uvedly, že jsou součástí týmu, který vzájemně spolupracuje. Na pozici sociálního pracovníka v dětském domově se cítí spokojeny a ve většině případů by nic neměnily. Svou pozici někdy vnímají, jako že jsou pečovatelé, vychovatelé, zdravotníci, důvěrníci nebo že jsou v očích dětí váženou osobou. Podle Kodymové (2013) jsou na sociálního pracovníka kladeny velké nároky, proto je sociální práce tak náročná.

Komunikační partnerky s delší praxí vyjmenovávaly více práce, kterou vykonávají, anebo více problémů, které řeší. KP s kratší praxí neměly ještě takové zkušenosti, protože na postu sociálního pracovníka působí zatím kratší dobu. KP s dlouholetou praxí byly zvyklé na různé problémy a situace dětí, se kterými se setkávají často. Měly už své způsoby řešení a věděly, co na které dítě působí. Žádná KP však nevěděla, jak docílit toho, aby byli rodiče alespoň trochu zodpovědnější. Navázání kontaktu s rodiči komunikační partnerky nevnímají jako zbytečnou práci, protože ji vykonávají ve prospěch dětí, nicméně je pro ně velice náročná. Někdy se rodiče podaří někde najít, jindy bohužel nikoliv, v některých případech se časem rodiče ozvou sami. Moje otázka směřovaná na rodiče by byla, proč jsou tak nezodpovědní a dávají dětem marné sliby. Častým problémem, o kterém KP hovořily, byly finance od rodičů. Jestliže rodiče nehradí finanční prostředky dětskému domovu, komunikační partnerky uvedly, že poté mohou pohledávky vymáhat upomínkami o nehrzení příspěvku nebo podáním trestního oznámení na Policii ČR. Je zde problém, pokud rodič nemá žádné peníze ani sám pro sebe, kde potom vezme peníze na uhrazení dluhy vůči domovu? Dluhy rodičů vůči dětskému domovu se stále zvyšují a rodiče je stále nehradí. Rozdíl je ale mezi rodiči, kteří peníze na hrazení pohledávek nemají, a rodiči, kteří nemají zájem hradit něco, i když peníze mají.

Z mého výzkumu vzešly náměty na zkvalitnění práce sociálního pracovníka v dětském domově. Nejvíce mezi komunikačními partnerkami převažoval názor, že je potřeba větší vymezení pravomocí, které může sociální pracovník vykonávat bez souhlasu rodičů. Jedná se především o situace, kdy je potřeba souhlas rodičů v nejbližší době, ti však nejsou k nalezení. Z tohoto důvodu se proces vyřizování prodlouží a sociální pracovník s tím nemůže nic udělat. Záměrem není odepřít rodičům jejich práva, ale bylo by snazší, kdyby sociální pracovníci mohli v něčem rozhodnout sami, uvedla jedna komunikační partnerka. Z tohoto důvodu by bylo nutné změnit legislativu upravující rozsah kompetencí sociálního pracovníka v dětském domově. Druhá významná oblast zkvalitnění práce sociálního pracovníky se podle komunikačních partnerek měla týkat možnosti posílení sociálních pracovníků v DD a více služeb v rámci

terénních služeb s rodinou. Podle komunikačních partnerek by pro posílení sociálních pracovníků v DD bylo užitečné, aby každý tento pracovník mohl objíždět domácnosti dětí samostatně, než děti pustí na pobyt domů. Kontrolu před propuštěním dětí na krátký pobyt domů vykonává OSPOD, ale sociální pracovnice trápí, že samy nemohou posoudit, zda je to pro dané dítě vyhovující prostředí, přece jenom OSPOD navštěvuje děti v domovech jednou za tři měsíce a pouze na krátkou dobu. Podle mého názoru by bylo potřeba zvýšit počet sociálních pracovníků v dětském domově, aby jeden sociální pracovník měl na starosti pouze určitý počet dětí a mohl vykonávat návštěvy v rodinách, když jsou děti u nich na prázdninách nebo před samotným povolením k pobytu. Nemělo by dojít ke snížení platového ohodnocení sociálního pracovníka z toho důvodu, že nebude jediným pracovníkem v domově.

Už před výzkumem jsem se domnívala, že práce sociálního pracovníka v dětském domově bude spíše administrativní. Výsledky výzkumu tuto moji domněnku potvrdily. Podle mého názoru je špatné, že sociální pracovníci nepřicházejí do kontaktu s dětmi častěji, a znají je například jen od vidění. Měli by s nimi trávit více času, poté o dětech píší hodnocení a zprávy a ve skutečnosti tyto děti ani neznají.

Informace, které byly získány, měly za cíl odpovědět na výzkumné otázky. Na první výzkumnou otázku „*Jak popisují sociální pracovníci výkon sociální práce v dětském domově?*“ lze na základě získaných dat odpovědět tak, že sociální práce v dětském domově je velice široká. Sociální pracovníci výkon svojí práce popisují především jako administrativní činnost. Většinu času pracují v kanceláři, kde vedou osobní spisy všech dětí od jejich přijetí až do jejich propuštění. Zpracovávají hodnocení a zprávy týkající se jednotlivých dětí. Podávají návrhy a vyřizují po administrativní stránce vše, co se týká dětí. Všechno musí být písemně doloženo. Někdy sociální pracovníci vykonávají ve prospěch dětí i činnosti, které jsou nad rámec náplně jejich práce. Dále svou práci popisují jako zprostředkování kontaktu rodičů s dětmi. Komunikují nejen s rodiči, ale i jinými institucemi, jako jsou například OSPOD, PČR, soudy, úřady a další. Jedná se o nezbytnou spolupráci, její rozsah a průběh závisí na přístupu jednotlivých pracovníků, kteří navzájem spolupracují.

Na druhou výzkumnou otázku „*V jakých oblastech své práce zaznamenávají sociální pracovníci v dětských domovech největší problémy?*“ lze odpovědět, že největší problémy zaznamenávají ve spolupráci s rodinou. Nejenže je náročné rodiče zpočátku vůbec sehnat, ale i následná komunikace bývá náročná. Rodiče většinou nejeví zájem o své děti, marně slibují, ale sliby nedodržují. Rodiče pravidelně nehlásí, že mají jiné telefonní číslo nebo jinou adresu

bydliště. U rodičů dětí z dětského domova bývá velice obvyklé, že se často stěhují, mění svá telefonní čísla, partnery, a že mají hodně dětí. Další oblastí, ve které zaznamenávají problémy, je vymezení pravomocí zákonem. Jak zde už bylo zmíněno, sociální pracovníci by ocenili více pravomocí, aby mohli v určitých záležitostech rozhodnout bez souhlasu rodičů. Pohledávky za rodiči pociťují sociální pracovníci jako další problémovou oblast. Zákonnou povinností rodičů je úhrada příspěvku na úhradu péče na jejich děti. Zákon dále uvádí, kdo není povinen hradit uvedený příspěvek. Podklady nutné pro zahájení správního řízení o rozhodnutí o výši příspěvku na úhradu péče dítěte umístěného v DD, jsou připravovány sociálním pracovníkem. Rodiče tento příspěvek většinou nehradí, přičemž jim tak vzniká dluh vůči dětskému domovu. Sociální pracovníci poté řeší vymáhání neuhrazených pohledávek prostřednictvím upomínek, telefonních oznámení, exekuce nebo trestního stíhání na PČR. Ale jak komunikační partnerky uvedly, je těžké to vymáhat, když se ví, že rodiče nemají žádný příjem, ze kterého by uhradili tento příspěvek. V poslední řadě vnímají jako problémovou situaci nedostatek informací. Jedná se především o minulost dítěte, informace o jeho porodu, dětství nebo zdravotní způsobilosti.

Cíle práce byly naplněny a výzkumné otázky zodpovězeny.

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat práci sociálních pracovníků v dětských domovech, popsat jejich zkušenosti i těžkosti při výkonu sociální práce. Dílčím cílem byla identifikace náročných oblastí v této práci a doporučení k případným změnám, které by vedly k lepšímu.

V teoretické části své práce jsem čerpala z odborné literatury týkající se práce sociálních pracovníků v DD, také jsem využila zdrojů zabývajících se ústavní výchovou. Zabývala jsem se přímou náplní práce zaměstnance DD na pozici sociálního pracovníka, s cílem objasnění jeho jednotlivých činností a jejich popsání.

Výzkumnou část jsem zaměřila na činnosti a zkušenosti sociálních pracovníků z DD. Z výsledků výzkumu vyplývá, že práce sociálního pracovníka v dětském domově je z 80 % administrativního charakteru. S dětmi přichází do kontaktu většinou pouze za nějaké krizové situace nebo sociální pracovník doprovází dítě do různých zařízení. Především jsou to vychovatelky, které tráví s dětmi nejvíce času a znají je nejlépe. Když mají děti potřebu si o něčem promluvit se sociálním pracovníkem, případně potřebují pomoc s problémem, mají u sociálního pracovníka vždy dveře otevřené. Netráví s nimi sice čas, ale potřebné informace se dozví od vychovatelek.

Z výsledků analýzy je zřejmé, že práce sociálního pracovníka v dětském domově ve prospěch dětí je ze strany pracovníků dostačující. V negativních souvislostech byli nejčastěji zmiňováni rodiče dětí, kteří nespolupracují s dětským domovem, především se sociálním pracovníkem v domově. Problém spočívá v tom, že ani sociální pracovník nebo jiné spolupracující subjekty, jako jsou OSPOD nebo PČR, nemají žádné informace, kde se rodiče nacházejí. Rodiče nejeví o děti zájem, dětem marně slibují, tyto sliby však nedodrží.

Tato bakalářská práce může být přínosná pro sociální pracovníky v dětských domovech, taktéž ředitelům dětských domovů může ukázat určité těžkosti a náročné oblasti spojené s prací sociálního pracovníka. Bakalářská práce předpokládá ucelenější přehled, co znamená práce sociálního pracovníka v dětském domově. Poukazuje na náročné situace, které by bylo potřeba změnit, a předkládá náměty na to, jak některé věci změnit ve prospěch sociálních pracovníků a zejména ve prospěch dětí.

7 Seznam použité literatury

1. BALOGOVÁ, B., 2005. Konceptia disciplíny etika v sociálnej práci. In: ŠIMKOVÁ, E., TRUHLÁŘOVÁ, Z. (eds). *Socialia 2001 II, Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 35–38. ISBN 80-7041-283-6.
2. BANDIT, R. et al., 2015. Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce z hlediska různých pojetí sociální práce. In: BANDIT, R. et al. *Etický kodex jako nástroj podpory etických dilemat sociální práce. Sešit sociální práce*. Praha: MPSV, s. 10–16. ISBN 978-80-7421-089-1.
3. BROŽA, J., 2009. *Supervize v adiktologické praxi*. Praha: Triton. 160 s. ISBN 978-80-7387-209-0.
4. CAMERON, R. J., MAGINN, C., 2012. *Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. 179 s. ISBN 978-80-87652-61-9.
5. CARR-GREGG, M., SHALE, E., 2010. *Puberťáci a adolescenti: Průvodce výchovou dospívajících*. Praha: Portál. 197 s. ISBN 978-80-7367-662-9.
6. CERQUEIROVÁ, A., 2018. Vstup dospívajícího dítěte do samostatného života je těžký. Z dětského domova dvojnásobně. In: *Sancedetem.cz* [online]. [cit. 2023-18-04]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vstup-dospivajiciho-ditete-do-samostatneho-zivota-je-tezky-z-detskeho-domova-dvojnaso-bne-183.html>
7. ČÁBALOVÁ, D., 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing. 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.
8. ČESKÝ INSTITUT PRO SUPERVIZI, 2006. Co je supervize. In: *Supervize.eu* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.supervize.eu/o-supervizi/co-je-supervize/>
9. *Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR*, 2006 [online]. Praha: Společnost sociálních pracovníků ČR [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.dchp.cz/res/archive/001/000121.pdf?seek=1561454028>
10. GOLDMANN, R., CICHÁ, M., 2004. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 126 s. ISBN 80-244-0907-0.

11. GOLEMAN, D., 2011. *Emoční inteligence*. Praha: Metafora. 315 s. ISBN 978-80-7359-334-6.
12. GUGGENBÜHL-CRAIG, A., 2007. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. 120 s. ISBN 978-80-7367-302-4.
13. GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
14. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2015. *Psychologický slovník*. 3. vydání. Praha: Portál. 776 s. ISBN 978-80-262-0873-0.
15. HAVRDOVÁ, Z., 1999. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: OSMIUM. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.
16. HAWKINS, P., SHOHEET, R., 2016. *Supervize v pomáhajících profesích*. 2. vydání. Praha: Portál. 202 s. ISBN 978-80-262-0987-4.
17. HUNT, J., 2014. *Dysfunctional Family: Making Peace with Your Past*. California: Rose Publishing. 96 s. ISBN 1596369361.
18. JANEBOVÁ, R., 2015. Úvod. In: BANDIT, R. et al. *Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, s. 7–9. ISBN 978-80-7421-089-1.
19. JANKOVSKÝ, J., 2003. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
20. JANKOVSKÝ, J., 2007. Možnosti a podmínky mezioborové spolupráce v rámci multidisciplinárního týmu. *Sociální práce/Sociálna práca*. 7(1), s. 97–105. ISSN 1313-6204.
21. JANOTKOVÁ, H. et al., 2005. *Profesní etika*. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 96 s. ISBN 80-86861-42-2.
22. JÁRA, M., TALPA, L., 2015. *Projekt Patron. Metodika* [online]. Praha: PATRON/KA [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://ipatron.cz/wp-content/uploads/2016/02/Methodika-projektu-Patron.pdf>

23. JEDLIČKA, R. et al. 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.
24. KAPLÁNEK, M., 2013. Sociální pedagogika a sociální práce. In: MATOUŠEK, O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 363–365. ISBN 978-80-262-0366-7.
25. KASANOVA, A., 2008. *Sprievodca sociálneho pracovníka: I. Rodina a deti*. Nitra: Vydavateľstvo Michala Vaška Prešov. 449 s. ISBN 978-80-8094-277-9.
26. KODYMOVÁ, P., 2012. Domácí tradice sociální práce. In: MATOUŠEK, O., *Základy sociální práce*. 4. vydání. Praha: Portál, s. 111–154. ISBN 978-80-262-0211-0.
27. KODYMOVÁ, P., 2013. *Historie české sociální práce v letech 1918–1948*. Praha: Karolinum. 134 s. ISBN 978-80-246-2256-9.
28. KOLÁČKOVÁ, J., 2013. Supervize. In: MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 357–380. ISBN 978-80-7367-502-8.
29. KONVIČKOVÁ, M., 2020. Sanace rodiny v průběhu předběžného opatření. In: BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 115–126. ISBN 978-80-262-1624-7.
30. KONVIČKOVÁ, M., BECHYŇOVÁ, V., 2020. Zanedbávání péče o dítě a sanace rodiny. In: BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 35–49. ISBN 978-80-262-1624-7.
31. KOPŘIVA, K., 2016. *Lidský vztah jako součást profese: s předmluvou Jiřiny Šiškové*. 6. vydání. Praha: Portál. 152 s. ISBN 978-80-262-1147-1.
32. KOUBOVÁ, J., 2017. Současnost ústavní výchovy v České republice. In: BERNARD, J. et al. *Náhradní péče o ohrožené děti v některých evropských zemích*. Plzeň: Starý most, s. 9–14. ISBN 978-80-87338-82-7.
33. KUNÁŠEK, J., 2012. Vznik a vývoj etických kodexů. *Kunasek.cz* [online]. © 2012 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://www.kunasek.cz/kunasek-josef-vznik-a-vyvoj-etickych-kodexu/>
34. KVĚTENSKÁ, D., 2007. *Úvod do sociální práce pro pomáhající profese*. Hradec Králové: Gaudeamus. 109 s. ISBN 978-80-7041-860-4.

35. LEVICKÁ, J., 2010. Etické dilemy sociální práce. In: KAPPL, M., SMUTEK, M., TRUHLÁŘOVÁ, Z. (eds). *Etika sociální práce: sborník z konference VI. Hradecké dny sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 13–24. ISBN 978-80-7435-037-5.
36. MATOUŠEK, O., 2012. Sociální práce se zneužívanými, týranými a zanedbávanými dětmi a jejich rodinami. In: MATOUŠEK, O. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 3. vydání. Praha: Portál. s. 27–42. ISBN 978-80-262-0234-9.
37. MATOUŠEK, O., 1999. *Ústavní péče*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 159 s. ISBN 80-85850-76-1.
38. MATOUŠEK, O., 2013. Úvod: Cíle a úrovně sociální práce. In: MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 11–18. ISBN 978-80-7367-502-8.
39. MATOUŠEK, O., 2016. *Slovník sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-262-1154-9.
40. MATOUŠEK, O., HARTL, P., 2013. Nároky sociální práce a syndrom vyhoření. In: MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 49–58. ISBN 978-80-7367-502-8.
41. MATOUŠEK, O., 2013. Práce s rodinou. In: MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 171–200. ISBN 978-80-7367-502-8.
42. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., 2011. *Mládež a delikvence*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
43. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Databáze ústavní výchovy* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://dbuv.msmt.cz/>
44. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
45. MPSV, 2011. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf/0152838a-6c55-7fc1-7ec3-f90d916e56a4

46. MRAVEC, B., 2011. *Stres a adaptácia*. Bratislava: Faber, 332 s. ISBN 978-80-8096-067-5.
47. MUSIL, L., 2010. *Typologie pojetí sociální práce* [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2010/SPR101/um/prisp_evek.pdf
48. NAVRÁTIL, P., 2012. Vybrané teorie sociální práce. In: MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. 4. vyd Praha: Portál, s. 183–261. ISBN 978-80-262-0211-0.
49. *Náplň práce sociálního pracovníka*. In: Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.ddkm.cz/dokumenty>
50. NEČASOVÁ, M., 2001. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 98 s. [cit. 2023-04-18]. ISBN 80-210-2673-01. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/SPP807/um/Necasova_-_skripta.pdf
51. NEČASOVÁ, M., 2013. Profesní etika. In: MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 21–48. ISBN 978-80-7367-502-8.
52. NOVOTNÝ, S., J., 2015. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. Ostrava: Ostravská univerzita. 223 s. ISBN 978-80-7464-700-0.
53. PACLT, I., 2011. Poruchy chování. In: PACLT, I. et al. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Praha: Grada Publishing, s. 137–166. ISBN 978-80-247-1426-4.
54. PACNEROVÁ, H. et al., 2015. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 57 s. ISBN 978-80-7481-138-8.
55. PAZLAROVÁ, H. HERMOCHOVÁ, S., 2013. Metodika pro dětské domovy [online]. In: *Newjobnewlife.cz* [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: http://www.newjobnewlife.cz/pages/serve.php?file=1381165820_0_metodika_dd_nahled_02_upr.pdf
56. PAZLAROVÁ, H., 2013. Nevhodné zacházení s dítětem. In: MATOUŠEK, O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 363–365. ISBN 978-80-262-0366-7.

57. PEIKER, J., MOJDLOVÁ, T., 2016. *Vnitřní řád DD* [online]. Žichovec: Dětský domov Žichovec [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.ddzichovec.cz/dokumenty/>
58. PLAMÍNEK, J., 2008. *Sebezpoznání, sebeřízení a stres: Praktický atlas sebeovládání*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing. 192 s. ISBN 978-80-247-2593-2.
59. PRŮCHA, J. et al., 2013. *Pedagogický slovník*. 7. vydání. Praha: Portál. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
60. REICHEL, J., 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada, 192 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
61. ŘEZNÍČEK, I., 2000. *Metody sociální práce: podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 80 s. ISBN 80-85850-00-1.
62. SCHMIDBAUER, W., 2000. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. Praha: Portál. 176 s. ISBN 80-7178-312-9.
63. SLOWÍK, J., 2016. *Speciální pedagogika*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing. 168 s. ISBN 978-80-271-0095-8.
64. SMIK, J., 2001. Dospievanie a riziká dospievania. In: LABÁTH, V. et al. *Riziková mládež*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, s. 14–22. ISBN 80-85850-66-4.
65. SOBOTKOVÁ, N. V., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
66. SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNA PRÁCA, 2020. Sociální pracovník v institucionální výchově dětí a mládeže. In: *Socialniproce.cz* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://socialniproce.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-v-institucionalni-vychove-deti-a-mladeze-dd-dgu-ddss-vum-svp/>
67. SOTNIAKOVÁ, E., 2002. Etika v sociální práci. In: LEVICKÁ, J., *Zborník príspevkov z konferencie: Etika a sociálna práca. Trnava*. Trnava: Katedra teórie sociálnej práce – Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavské univerzity, s. 59–62. ISBN 80-88774-20-9.

68. ŠÁMALOVÁ, K., VOJTÍŠEK, P., 2021. *Sociální správa: Organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada Publishing. 456 s. ISBN 978-80-271-2195-3.
69. ŠVINGALOVÁ, D., 2000. *Stres v učitelské profesi*. Praha: Grada Publishing. 39 s. ISBN 80-7083-382-3.
70. TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O., 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál. 152 s. ISBN 80-7367-178-6.
71. ÚLEHLA, I., 2007. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 128 s. ISBN 80-86429-36-6.
72. VRTIŠKOVÁ, M., 2009. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Tribun EU. 210 s. ISBN 978-80-7399-877-6.
73. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, 1995. [online]. [cit. 2023-03-20]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 31, s. 1634–1653. ISBN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=117/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
74. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, 1999. [online]. [cit. 2023-03-20]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 7662–7681. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=359/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
75. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, 2002. [online]. [cit. 2023-03-20]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 48, s. 2978–2992. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=109/2002&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
76. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, 2006 [online]. [cit. 2023-03-20]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1257–1289. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

77. ZAKOUŘILOVÁ, E., 2008. *Sociální terapie aneb její teorie i speciální techniky, které pomáhají v sociální práci s rodinou*. Praha: Institut pro místní správu. 155 s. ISBN 80-86976-14-3.
78. ZANDLOVÁ, M., JANTULOVÁ, M., 2019. *Etika výzkumu*. In: NOVOTNÁ, H. et al. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 59–89 s. ISBN 978-80-7571-025-3.

8 Seznam zkratk

DD – Dětský domov

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

CAN – Child Abuse and Neglect

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

PČR – Policie České republiky

DDÚ – Dětský diagnostický ústav

9 Seznam schémat a tabulek

Tabulky:

Tabulka č. 1 – Charakteristika komunikačních partnerek

Schémata:

Schéma č. 1 – Činnost sociálního pracovníka v dětském domově

Schéma č. 2 – Spolupráce

Schéma č. 3 – Povinnosti a těžkosti

Schéma č. 4 – Bariéry při práci

10 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Náplň práce sociálního pracovníka v Dětském domově Kroměříž

Příloha č. 2 – Scénář polostrukturovaného rozhovoru pro sociální pracovníky v dětském domově

Příloha č. 3 – Informovaný souhlas

11 Přílohy

Příloha č. 1 – Náplň práce sociálního pracovníka v Dětském domově Kroměříž

Náplň práce sociálního pracovníka v domově

Sociální pracovnice

Na sociálním úseku vede agendu dětí dětského domova v písemné podobě a na PC Evixu, dále týkající se úhrad plateb za pobyt v DD určených soudním rozhodnutím a zákonem 109/2002 Sb, o ústavní výchově ve znění pozdějších předpisů, a rozhodnutím DD Kroměříž a předkládá měsíčně účetní DD vyúčtování veškerých plateb a nedoplatků.

Aktuálně měsíčně písemně provádí vymáhání neuhrazených pohledávek a postupuje dle metodické směrnice SM/73/01/14, vydané ZK. Účastní se soudních jednání. Zajišťuje povolení víkendových a prázdninových pobytů dětí, spolupracuje se sociálními pracovníky dle místa trvalého bydliště dítěte. Účastní se pedagogických rad a porad a aktivně se podílí na řešení výchovných problémů dítěte ve spolupráci s vychovateli, s rodiči, se sociálními pracovníky a školami.

Provádí administrativní práce (sponzorství, spolupráce se školami apod.). Vede evidenci dětí, zasílá měsíční hlášení o stavu dětí v dětském domově.

Vede deník odeslané a přijaté pošty a evidenci na PC spisové služby dle zákona 190/2009 Sb., o archivnictví a spisové službě, a dle vyhlášky č. 191/2009 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby, a vyhlášky 192/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 645/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, a dle vyhlášky č. 259/2012 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby ve znění vyhlášky č. 283/2014 Sb., a zákona č. 297/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Vede sklad školních potřeb, předkládá měsíční vyúčtování tohoto skladu účetní DD. Dále vede operativní evidenci na PC EVIX – spolupracuje se správcem tohoto programu v rámci aktualizace. Zpracovává statistické výkazy o našem zařízení. Zpracovává prověrku BOZP dle materiálů a podkladů ředitelky DD, podílí se na vypracování výroční zprávy.

Na provozním úseku vykonává příkazce finančních operací na základě zákona č.320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě.

Písemně zpracovává úrazy (dle vyhlášky 64/2005 Sb., 57/2010 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů) u dětí a zaměstnanců v zařízení DD včetně nároků na jejich pojistné plnění, s odesláním příslušným institucím (zřizovateli, příslušné pojišťovně, ČŠI, zákonnému zástupci, Policii ČR).

Zdroj: (<https://www.ddkm.cz/dokumenty>)

Příloha č. 2 – Scénář polostrukturovaného rozhovoru pro sociální pracovníky v dětském domově

1. Co potřebuje sociální pracovník znát a umět k výkonu sociální práce v dětském domově?
2. Co vše jako sociální pracovník v dětském domově děláte?
3. Kterou činnost sociálního pracovníka v dětském domově pokládáte za nejdůležitější?
4. Jak vnímáte svoji pozici v týmu?
5. V čem spočívá práce sociální pracovnice v dětském domově v kontaktu s dětmi?
6. Jakým způsobem se snažíte o navázání vztahu či jeho prohlubování mezi Vámi a dítětem?
7. Jaké problémy nejčastěji řešíte s dětmi?
8. Jaké zažíváte krizové situace?
9. S kým vším spolupracujete? Popište mi spolupráci.
10. Jaké problémy vnímáte při spolupráci?
11. Které situace jsou podle Vás nejnáročnější při práci sociálního pracovníka v dětském domově?
12. Co byste potřebovali změnit, aby se Vám pracovalo lépe?

Příloha č. 3 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době zpracovávám závěrečnou práci, v jejímž rámci provádím výzkum, jehož cílem je zanalyzovat práci sociálního pracovníka v dětském domově a popsat jejich zkušenosti a těžkosti při výkonu sociální práce. Výzkum bude probíhat pomocí polostrukturovaného rozhovoru, jehož délka bude přibližně 30 minut. Získaná data budou zpracována anonymně, aby nikde nebylo uvedeno Vaše jméno či jiné informace spojené s Vámi. V případě zájmu s Vámi mohu sdílet výsledky svého výzkumu.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mě informovala o podstatě výzkumu a seznámils/a mě s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování závěrečné práce studentky.

Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mě podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Jméno a příjmení: _____

V _____ dne _____

Podpis účastníka výzkumu:

Podpis studenta: